

การศึกษาแบบเรียนรวม INCLUSIVE EDUCATION

สมกต อุทธโยธา

**การศึกษาแบบเรียนรวม
(Inclusive Education)**

การศึกษาแบบเรียนรวม (Inclusive Education)

สมเกตต์ อุทรโยธา

 สำนักพิมพ์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2569

340.-

สมเกตู อุทโยธา

การศึกษาแบบเรียนรวม / สมเกตู อุทโยธา

1. การศึกษาแบบเรียนรวม. 2. การเรียนร่วมของเด็กพิเศษ.

371.9046

ISBN (e-book) 978-974-03-4451-3

สปจ. 2728

assคุณค่าวิชาการ สู่สังคม
Knowledge to All
www.cupress.chula.ac.th

สิทธิในการผลิตและพิมพ์หนังสือเล่มนี้เป็นของสำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยแต่ผู้เดียว
การผลิตและการลอกเลียนหนังสือเล่มนี้ไม่ว่ารูปแบบใดทั้งสิ้น
ต้องได้รับอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษรจากสำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จัดทำโดย สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ครั้งที่ 1 พ.ศ. 2569

www.cupress.chula.ac.th [CUB6805-003K]

โทร. 0-2218-3562-3

บรรณาธิการอำนวยการ : รองศาสตราจารย์ ดร.วิมลวรรณ พิมพ์พันธ์ุ

กองบรรณาธิการฝ่ายวิชาการ : ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.ปิยนาด บุนนาค

ศาสตราจารย์ ดร.ปราโมทย์ เดชะอำไพ

ศาสตราจารย์ นายแพทย์ชิษณุ พันธุ์เจริญ

รองศาสตราจารย์ ดร.พิมพ์พันธ์ุ เดชะคุปต์

ผู้ประสานงาน : วาสนา ชำเซ็น

พิสูจน์อักษร : พัชรมณท์ คมาม

ออกแบบปกและรูปเล่ม : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สั่งซื้อได้ที่ ศูนย์หนังสือแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ถนนพญาไท เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330

<http://www.chulabook.com>

โทร. 08-6323-3703-4

customer@cubook.chula.ac.th, info@cubook.chula.ac.th

Apps: CU-eBook Store

คำนำ

การศึกษาแบบเรียนรวม (Inclusion หรือ Inclusive Education) เกิดจากปรัชญาการศึกษาที่กล่าวว่า การศึกษาเพื่อปวงชน (Education for All) ที่เป็นการศึกษาตามหลักสิทธิมนุษยชนสามารถทำให้กลุ่มคนทุกชนชั้นมีความเท่าเทียมกันในสังคมได้เป็นอย่างดี เพราะเด็กแต่ละคนจะมีความแตกต่างทั้งในด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์และสังคม ดังนั้นความต้องการของเด็ก ๆ ทุกคนย่อมมีความแตกต่างกันแม้อยู่ในชั้นเรียนเดียวกัน โรงเรียนและครูจึงต้องปรับเปลี่ยนเพื่อให้เด็กทุกคนเรียนรวมกันและได้รับการพัฒนาเต็มศักยภาพของแต่ละบุคคล เด็กที่มีความต้องการพิเศษควรมีสิทธิได้รับการศึกษาเช่นเดียวกับเด็กปกติแล้ว ก็ควรจัดการศึกษาให้แก่เด็กที่มีความต้องการพิเศษด้วย การศึกษาที่จัดให้สำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษจะสามารถทำให้เด็กได้รับประโยชน์เต็มที่จากการศึกษา ดังนั้นเพื่อให้ นักการศึกษาได้มีความรู้ความสามารถในการจัดการเรียนการสอนแก่เด็กที่มีความต้องการพิเศษได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงจำเป็นต้องมีความรู้ทางการศึกษาพิเศษเพิ่มมากขึ้น เพื่อให้หนังสือเล่มนี้เป็นประโยชน์ต่อวงวิชาการ และเป็นที่เชื่อถือและยอมรับในวงวิชาการหรือวิชาชีพที่เกี่ยวข้องในระดับชาติ

ทั้งนี้ การจัดการศึกษาแบบเรียนรวมนี้จะไม่มีการแยกเด็กออกไปจากสังคม สามารถจัดให้เด็กทุกคนได้มีโอกาสรับการศึกษาในโรงเรียนปกติตามความต้องการหรือความแตกต่างของแต่ละบุคคล โดยครูและบุคลากรทุกคนที่มีส่วนเกี่ยวข้องพร้อมทั้งผู้ปกครองจะต้องปรับแนวคิด ปรับหลักสูตร ปรับวิธีการสอน เพื่อจัดการศึกษาให้ตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนแต่ละคนให้ได้รับการพัฒนาถึงขีดสูงสุดของความสามารถ

นอกจากนี้ ผู้เขียนได้นำเสนอการวิจัยในการพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือขององค์กรที่สนับสนุนการจัดการเรียนรวม และการวิจัยในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรวมสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ตามแนวทางการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 โดยใช้วิธีการนิเทศแบบพี่เลี้ยงของเครือข่ายความร่วมมือขององค์กรในชุมชนในจังหวัดเชียงใหม่ เพื่อให้เหมาะสมกับบริบทของการเปลี่ยนแปลงของการจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษให้มีความสมบูรณ์ต่อการศึกษาแบบเรียนรวมมากที่สุด ซึ่งสามารถนำไปใช้เป็นแหล่งอ้างอิงหรือนำไปปฏิบัติได้จริง

หวังว่าหนังสือการศึกษาแบบเรียนรวมเล่มนี้ คงอำนวยประโยชน์ต่อนักการศึกษาและ
ครูที่ทำการสอนเด็กที่มีความต้องการพิเศษในชั้นเรียนรวมด้วย หากท่านมีข้อเสนอแนะผู้เขียน
ยินดีรับฟังและขอขอบคุณในความกรุณาของท่านมา ณ โอกาสนี้

ศาสตราจารย์ ดร.สมเกตุ อุทธิโยธา

กันยายน 2568

สารบัญ

คำนำ	ข
สารบัญ	ค
สารบัญตาราง	ฉ
สารบัญแผนภาพ	ช
บทที่ 1 การศึกษาแบบเรียนรวม	1
ประวัติการจัดการศึกษาพิเศษในต่างประเทศ	7
ประวัติการจัดการศึกษาพิเศษในประเทศไทย	10
รูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ	14
การจัดการศึกษาแบบเรียนรวม	16
แนวคิดและปรัชญาของการจัดการศึกษาแบบเรียนรวม	27
กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาแบบเรียนรวม	30
รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560	31
พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542	33
พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550	36
(ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2556	
พระราชบัญญัติการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ พ.ศ. 2551	42
ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน	46
ปฏิญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการไทย	48
การจัดการเรียนร่วมแบบห้องเรียนคู่ขนาน (Parallel Classroom)	50
การศึกษาแบบเรียนรวมสำหรับนักศึกษาพิการในสถาบันอุดมศึกษา	52
สรุป	57
เอกสารอ้างอิง	59
บทที่ 2 เด็กที่มีความต้องการพิเศษ	61
ความหมายของเด็กที่มีความต้องการพิเศษ	63
สาเหตุของเด็กที่มีความต้องการพิเศษ	64

สารบัญ (ต่อ)

ประเภทและหลักเกณฑ์ของคนพิการทางการศึกษา	65
- เด็กที่มีความบกพร่องทางการเห็น	72
- เด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน	74
- เด็กที่มีภาวะบกพร่องทางสติปัญญา	76
- เด็กที่มีความบกพร่องทางร่างกาย หรือการเคลื่อนไหว หรือสุขภาพ	91
- เด็กที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้	99
- เด็กที่มีความบกพร่องทางการพูดและภาษา	107
- เด็กที่มีปัญหาทางพฤติกรรมหรืออารมณ์	112
- เด็กที่มีภาวะออทิซึม	117
- เด็กที่มีความพิการซ้อน	129
สรุป	130
เอกสารอ้างอิง	131
บทที่ 3 การปรับหลักสูตรเพื่อการศึกษาแบบเรียนรวม	133
ความหมายของหลักสูตร	136
หลักสูตรการศึกษาระดับปฐมวัย พุทธศักราช 2560	141
หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551	157
หลักสูตรแกนกลางกับหลักสูตรสถานศึกษา	174
การปรับหลักสูตร	175
แผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล	187
แผนการสอนเฉพาะบุคคล	200
สรุป	202
เอกสารอ้างอิง	203
บทที่ 4 เทคนิคการสอนเด็กที่มีความต้องการพิเศษในชั้นเรียนรวม	205
การสอน	207
การสอนแบบวิเคราะห์งาน	209
การสอนแบบบูรณาการ	212

สารบัญ (ต่อ)

วิธีการสอนแบบเรียนปนเล่น	220
การสอนแบบแสดงบทบาทสมมติ	223
การเรียนแบบร่วมมือกัน	225
การสอนโดยเพื่อนช่วยสอน	239
การสอนเด็กต่างระดับในห้องเรียนเดียวกัน	247
การสอนแบบ Response to Instruction: RTI	251
การสอนแบบโครงการ (Project-Based Learning: PBL)	260
การวัดและประเมินผลการเรียนรู้สำหรับนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษ	268
สรุป	279
เอกสารอ้างอิง	280
บทที่ 5 การจัดบริการสนับสนุนสำหรับการจัดการศึกษาแบบเรียนรวม	283
กฎ ระเบียบ และข้อบังคับ	284
หน่วยงานที่สนับสนุนการจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ	293
บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาแบบเรียนรวม	308
การช่วยเหลือนักศึกษาศึกษาพิการที่เรียนรวมในสถาบันอุดมศึกษา	314
สภาพแวดล้อม	321
สื่อและอุปกรณ์ที่จำเป็นสำหรับการจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ	325
การออกแบบเพื่อมวลชน (Universal Design)	332
แนวทางการจัดการศึกษาของโรงเรียนตามแนวคิด Universal Design	337
การเปลี่ยนผ่าน (Transition)	343
สรุป	346
เอกสารอ้างอิง	347
บทที่ 6 รูปแบบและแนวโน้มการศึกษาแบบเรียนรวมในอนาคต	349
การบริหารจัดการเรียนรวมโดยใช้โครงสร้าง SEAT	350
แนวคิดการศึกษาแบบเรียนรวมสำหรับผู้เรียนที่มีความต้องการพิเศษ	354
การเรียนรวมในศตวรรษที่ 21	362

สารบัญ (ต่อ)

แนวคิดในการจัดการศึกษาแบบเรียนรวมสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ	372
แนวโน้มการศึกษาแบบเรียนรวมในอนาคต	380
ครูการศึกษาพิเศษกับการศึกษาแบบเรียนรวม	384
สรุปเกี่ยวกับการจัดการศึกษาแบบเรียนรวม	389
รูปแบบการศึกษาแบบเรียนรวมในอนาคต	391
การประชุมปรึกษารายกรณีโรงเรียน (School Case Conference)	399
สรุป	416
เอกสารอ้างอิง	418
บรรณานุกรม	421

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
2.1 แสดงเกณฑ์บ่งชี้ลักษณะของเด็กสมาธิสั้นและเด็กไฮเปอร์แอกทีฟ (ADHD)	115
4.1 แสดงการเปรียบเทียบการเรียนรู้แบบเดิมกับการเรียนรู้แบบบูรณาการ	217
4.2 การเปรียบเทียบวิธีการเรียนโดยร่วมมือและการเรียนแบบกลุ่มเดิม (Traditional Learning Group)	235

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่	หน้า
2.1 แสดงการอ่านของเด็กที่บกพร่องทางการเรียนรู้	103
4.1 แสดงรูปแบบการสอนเด็กที่มีความสามารถต่างระดับ	250
4.2 แสดงขั้นตอนการจัดการเรียนรู้แบบโครงการ	185
4.3 แสดงโมเดล จักรยานแห่งการเรียนรู้แบบ PBL	186
4.4 แสดงขั้นตอนการจัดการเรียนรู้แบบใช้โครงการเป็นฐาน	187
4.5 แสดงบทบาทของครูในฐานะผู้กระตุ้นการเรียนรู้	189
5.1 ดินสอพิเศษสำหรับคนตาบอด และแผ่นรองเขียน (Stylus-Slate)	230
5.2 เครื่องขยายตัวอักษร (Closed-circle Television: CCTV)	230
5.3 เครื่องพิมพ์ดีดเบรลล์ (Braille)	230
5.4 ไม้เท้านำทางสำหรับฝึกเดิน	231
5.5 แวนขยาย	231
5.6 เครื่องถ่ายเอกสารอักษรเบรลล์ (Thermoform)	231
5.7 เครื่องช่วยฟังประเภทต่าง ๆ	231
5.8 กระจกเงาบานใหญ่ที่มีขาตั้งหรือเคลื่อน ย้ายได้สะดวก	232
5.9 โต๊ะเว้า	
5.10 ไม้ค้ำยัน	232
5.11 เครื่องช่วยเดิน	232
5.12 เตียง ควรมีทั้งเตียงตรงปกติ และเตียงลาดเอียง ซึ่งอยู่กับความต้องการใช้	233
5.13 เครื่องถ่ายเอกสารอักษรเบรลล์	233
5.14 เครื่องพิมพ์อักษรเบรลล์สำหรับคนตาบอด	234
5.15 ระบบเครื่องอ่านอิเล็กทรอนิกส์ โปรแกรม Jaws For Windows	234
5.16 เครื่องขยายภาพอักษร	234
5.17 แสดงการเข้าถึงชั้นวางขายของสำหรับผู้พิการที่ใช้รถเข็น	239
5.18 แสดงด้ามช้อนที่ใหญ่	240
5.19 แสดงบันไดทางเข้าอาคารและทางลาดอยู่บริเวณเดียวกัน	240
5.20 แสดงรูปภาพเป็นสัญลักษณ์สากล	241
5.21 แสดงบันได ทางลาด และราวจับที่เหมาะสม	241
5.22 แสดงก๊อกน้ำ	242

สารบัญแผนภาพ (ต่อ)

แผนภาพที่	หน้า
6.1 แสดงการบริหารจัดการเรียนรวมในโครงสร้าง SEAT	351
6.2 แนวคิดการฟื้นฟูผู้พิการ โดยชุมชน	357
6.3 Ecological Framework ของ Bronfenbrenner	360
6.4 Ecological System (Bronfenbrenner)	360
6.5 แสดงการประชุมปรึกษารายกรณี	400

การศึกษาแบบเรียนรวม (Inclusive Education)

บทที่ 1

การจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษเป็นประเด็นที่ทั่วโลกได้ให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง โดยองค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization: UNESCO) หรือ ยูเนสโก ถือว่าการศึกษา (education) เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ที่ทุกคนควรได้รับ เพราะเชื่อว่าการศึกษานำมาซึ่งคุณภาพของพลเมืองและคุณภาพของประเทศนั้น ๆ และจากผลการจัดการศึกษาของประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกโดยการสำรวจขององค์การยูเนสโกพบว่า ยังมีคนจำนวนมากที่ไม่ได้รับการศึกษาโดยเฉพาะคนที่เป็นชนกลุ่มน้อยในสังคม เช่น คนพิการ คนที่ด้อยโอกาส คนที่มีฐานะยากจน กลุ่มคนเหล่านั้นส่วนมากจะอยู่ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งถูกจัดอยู่ในกลุ่มประเทศด้อยพัฒนาและกำลังพัฒนา และกำลังประสบปัญหาด้านคุณภาพของพลเมืองที่มีสาเหตุมาจากความไม่เท่าเทียมกันและความแตกต่างกันอย่างมาก ยูเนสโกเชื่อว่าการศึกษาตามหลักสิทธิมนุษยชนสามารถทำให้กลุ่มคนทุกชนชั้นมีความเท่าเทียมกันในสังคมได้เป็นอย่างดี แนวทางการจัดการศึกษาในลักษณะนี้เรียกว่า การศึกษาเพื่อปวงชน (Education for all: EFA) ซึ่งตามหลักการของการศึกษาเพื่อปวงชนนั้น องค์การยูเนสโกได้พยายามส่งเสริมให้นานาประเทศในสังคมโลกหันมาสนใจและใส่ใจกับการจัดการศึกษาตามหลักสิทธิมนุษยชนให้มากขึ้น (UNESCO, 1994) ทั้งนี้ สืบเนื่องจากในเดือนมีนาคม พ.ศ. 2533 ตัวแทนองค์การสหประชาชาติจำนวน 155 ประเทศ ได้เข้าร่วมประชุมภายใต้หัวข้อ “World Conference on Education for All (EFA): Meeting Basic Learning Needs” ณ หาดจอมเทียน ประเทศไทย ได้ประกาศปฏิญญาจอมเทียน (Jomtien Declaration) เพื่อเน้นย้ำประเด็นด้านสิทธิมนุษยชนทางการศึกษาโดยมีเป้าหมายที่จะทำให้การศึกษาสามารถเข้าถึงปวงชนได้ภายใน พ.ศ. 2543 โดยในปฏิญญาจอมเทียนได้ระบุเป้าหมาย 6 ประการ คือ

1. ขยายการดูแลเด็กปฐมวัยและกิจกรรมเพื่อการพัฒนาอื่น ๆ โดยเฉพาะกลุ่มเด็กด้อยโอกาสและเด็กพิการ
2. ขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐานให้ทั่วถึง ภายในปี พ.ศ. 2543
3. ปรับปรุงผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เพื่อให้ผู้เรียนผ่านมาตรฐานขั้นต่ำที่สูงขึ้น
4. ลดอัตราการไม่รู้หนังสือของผู้ใหญ่ในปี พ.ศ. 2543 ให้ได้ครึ่งหนึ่งของอัตรา ในปี พ.ศ. 2533 โดยเน้นการเรียนรู้ของเด็กหญิงและสตรี
5. ขยายการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานและการฝึกอบรมทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีพของเยาวชนและผู้ใหญ่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมด้านสุขอนามัย และการงานอาชีพที่ดีขึ้น
6. เพิ่มพูนความรู้ทักษะ และค่านิยม ที่จำเป็นต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคลและครอบครัวในรูปแบบและวิธีการที่หลากหลาย

และเมื่อเดือนมกราคม พ.ศ. 2543 ประเทศไทยรับเป็นเจ้าภาพจัดการประชุมระดับภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก เพื่อประเมินผลความก้าวหน้าของปฏิญญาจอมเทียน โดยที่ประชุมได้มีมติรับรองปฏิญญาโลกว่าด้วยการศึกษาเพื่อปวงชนและกรอบการดำเนินงานด้านการศึกษาเพื่อปวงชนเพื่อตอบสนองต่อความต้องการการเรียนรู้ (World Declaration on Education and the Framework for Action to Meet Basic Learning Needs) หรือปฏิญญาจอมเทียนเพื่อนำผลการประชุมไปประกอบการประชุมระดับโลกด้านการศึกษา (World Education Forum) ที่กรุงดakar ประเทศเซเนกัลในเดือนเมษายน พ.ศ. 2543 อีกครั้งเพื่อติดตามผลการดำเนินโครงการการศึกษาเพื่อปวงชนและกำหนดเป้าหมายด้านการศึกษาเพื่อปวงชนขึ้นใหม่อีก 6 ประการภายใต้กรอบปฏิบัติการดakar (Dakar Framework for Action) เพื่อให้บรรลุถึงการศึกษเพื่อปวงชนภายในปี พ.ศ. 2558 ดังนี้

1. ขยายและปรับปรุงด้านการเลี้ยงดู การจัดการด้านการศึกษาในเด็กปฐมวัยให้เป็นไปอย่างครอบคลุมโดยเฉพาะกลุ่มเด็กด้อยโอกาส
2. ภายในปี พ.ศ. 2558 เด็กทุกคนโดยเฉพาะเด็กหญิง เด็กชนกลุ่มน้อย และเด็กในสภาวะยากลำบาก (children in difficult circumstances) จะได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีคุณภาพโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย

3. เด็กและผู้ใหญ่จะได้รับการตอบสนองด้านการเรียนรู้ ทักษะในการดำเนินชีวิตอย่างเหมาะสมเป็นธรรมและทั่วถึง

4. เพิ่มระดับของการรู้หนังสือ การเข้าถึงการศึกษาขั้นพื้นฐาน และการศึกษาต่อเนื่องในวัยผู้ใหญ่โดยเฉพาะสตรีให้ถึงระดับร้อยละ 50 ภายในปี พ.ศ. 2558

5. ขจัดความไม่เสมอภาคทางการศึกษาของหญิงและชายให้หมดสิ้นภายในปี พ.ศ. 2558 พร้อมกับสร้างความเสมอภาคของหญิงและชาย โดยเฉพาะเด็กหญิงทั้งหมดจะต้องได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีคุณภาพทั้งในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาภายในปี พ.ศ. 2558

6. พัฒนาคุณภาพและความเป็นเลิศทางการศึกษาในทุก ๆ ด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องการรู้หนังสือ การอ่านออกเขียนได้ คำนวณเป็น และทักษะต่าง ๆ ที่สำคัญในการดำเนินชีวิต ยูเนสโกจะประเมินผลการจัดการศึกษาเพื่อปวงชนภายใต้กรอบดังกล่าวของแต่ละประเทศ โดยดูจากกรอบการดำเนินงานจำนวน 3 ด้าน คือ การจัดทำแผนพัฒนาระดับชาติ อัตราการเข้าเรียน และความเสมอภาคและคุณภาพการศึกษาและมีหน่วยงานที่เฝ้าติดตามผลการดำเนินงานด้านการจัดการศึกษาเพื่อปวงชนของประเทศสมาชิก ที่สำคัญได้แก่ กลุ่มสี่มวชน (watch dogs of society) ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการนำเสนอข้อมูลข่าวสารสถานการณ์ของระบบการศึกษา เพื่อกระตุ้นให้รัฐบาลและสาธารณชนหันมาให้ความสนใจในประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาของประเทศ

ต่อมา ในปี พ.ศ. 2545 องค์การสหประชาชาติ (United Nations: UN) จึงได้แต่งตั้งคณะทำงานยกร่างอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ (Convention on the Rights of Persons with Disabilities: CRPD) ขึ้น ซึ่งต่อมาเมื่อวันที่ 13 ธันวาคม พ.ศ. 2549 ที่ประชุมเต็มคณะของสมัชชาสหประชาชาติสมัยสามัญที่ 61 ได้มีมติรับรองอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ และพิธีสารเลือกรับ (optional protocol) ของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ โดยมีเนื้อหาสาระในเรื่องของการส่งเสริมคุ้มครองและประกันให้คนพิการทั้งปวงได้อุปโภคสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐานทั้งปวงอย่างเต็มที่และเท่าเทียมกัน และส่งเสริมการเคารพในศักดิ์ศรีที่มีมาแต่กำเนิด การจัดการเลือกปฏิบัติต่อคนพิการทุกรูปแบบ การเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้จากสภาพแวดล้อมทางกายภาพ การส่งข้อมูลข่าวสารและบริการสาธารณะ การยอมรับความเท่าเทียมกันของคนพิการในทางกฎหมาย ความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษา การทำงาน การรักษาพยาบาล การมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างเท่าเทียมกัน ซึ่งถือว่าเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อคนพิการ (สำนักงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ, 2552)

ทั้งนี้ จะเห็นได้ว่า ทั้งยูเนสโกและอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการได้เสนอรูปแบบและแนวทางของการจัดการศึกษาต้นทางเพื่อให้สามารถดำเนินไปถึงจุดมุ่งหมายของการศึกษาเพื่อปวงชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ รูปแบบการจัดการศึกษาแบบใหม่นี้เรียกว่า การศึกษาแบบเรียนรวม (Inclusive Education: IE) ซึ่งเป็นขั้นเริ่มต้นที่จะนำไปสู่การศึกษาเพื่อปวงชนในขั้นสุดท้าย ซึ่งการศึกษาแบบเรียนรวมมีจุดกำเนิดมาจากการศึกษาพิเศษ (special education) ซึ่งการศึกษาพิเศษ หมายถึง การให้การศึกษาแก่ผู้เรียนที่เป็นบุคคลที่มีความต้องการพิเศษ ทั้งโดยวิธีการสอน การจัดดำเนินการวิธีการสอน และการให้บริการ ทั้งนี้เพราะบุคคลเหล่านี้เป็นผู้ด้อยโอกาส และขาดความเสมอภาคในการได้รับสิทธิตามที่รัฐจัดการศึกษาภาคบังคับให้แก่เด็กในวัยเรียนโดยทั่วไป ซึ่งสาเหตุแห่งความด้อยโอกาสนั้นเป็นผลมาจากสภาพความบกพร่องทางร่างกายสติปัญญาและอารมณ์ นอกจากนี้ยังรวมถึงการจัดการศึกษาให้แก่ เด็กปัญญาเลิศ ซึ่งเป็นเด็กที่มีระดับสติปัญญาสูงกว่าเด็กปกติ หรือการศึกษาพิเศษ หมายถึง การจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความบกพร่องทางด้านร่างกาย ทางการได้ยิน ทางสายตา สติปัญญา อารมณ์ สังคมและพฤติกรรม รวมถึงการจัดการศึกษาสำหรับเด็กปัญญาเลิศด้วย ซึ่งเด็กเหล่านี้ไม่อาจได้รับประโยชน์เต็มที่จากการศึกษาที่จัดให้ปกติ ดังนั้น การจัดการศึกษาแบบเรียนรวมจึงแตกต่างไปจากการศึกษาทั่วไป เนื่องจากการจัดการศึกษาแบบเรียนรวมเป็นรูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับปวงชนโดยการมีส่วนร่วมของปวงชน (education for all and all for education) มีหลักการแนวคิดจากการคำนึงถึงหลักสิทธิมนุษยชนในด้านการศึกษาที่เสมอภาคและเป็นธรรม เน้นการเรียนรู้ร่วมกันในสถานศึกษาให้การสนับสนุนส่งเสริมการเรียนรู้เต็มตามศักยภาพของผู้เรียนเฉพาะบุคคลในสถานศึกษาที่เป็นมิตรกับผู้เรียนทุกคน เพื่อให้ผู้เรียนที่เป็นเด็กที่มีความต้องการพิเศษได้เรียนรู้ได้อย่างเหมาะสมกับสภาพความบกพร่องของสภาพร่างกายจิตใจ เพื่อให้เด็กได้ใช้ความสามารถอย่างเต็มที่ในการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข และไม่เป็นภาระแก่สังคม และในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษจะต้องเหมาะสมกับความต้องการและความสามารถของเด็กและเป็นการส่งเสริมให้เด็กที่มีความต้องการพิเศษได้ใช้ความสามารถที่มีอยู่ได้เต็มศักยภาพของเด็กแต่ละคน แต่ในทางปฏิบัติจริงและความตั้งใจจริงในการจัดการเรียนรวมในแต่ละประเทศไทย ยังคงประสบปัญหาอย่างชัดเจนและส่งผลโดยตรงต่อเด็กที่มีความแตกต่างด้านร่างกายและความสามารถ เช่น เด็กที่มีความต้องการพิเศษที่ประสบปัญหาในการเรียนรู้ในสถานศึกษาที่ไม่มีความยืดหยุ่นในการจัดบริหารจัดการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเรียนการสอนที่ไม่เอื้อต่อเด็กที่มีความสามารถแตกต่างกัน ดังนั้นทุกสถานศึกษาควรพิจารณาส่งเสริมแนวคิดการจัดการศึกษาสำหรับปวงชนโดยการมีส่วนร่วมของปวงชนที่จะเอื้อต่อการเรียนรู้ของเด็กทุกคนให้ได้เรียนรวมกัน (สมเกตุ อุทธิโยธา, 2560ก)

ในประเทศไทย รัฐบาลได้กำหนดการจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 54 กล่าวว่า “รัฐต้องดำเนินการให้เด็กทุกคนได้รับการศึกษาเป็นเวลาสิบสองปี ตั้งแต่ก่อนวัยเรียนจนจบการศึกษาภาคบังคับอย่างมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย” และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 แก้ไขปรับปรุง (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2562 มาตราที่ 10 โดยได้กำหนดให้เด็กทุกคนเข้ารับการศึกษาดังกล่าวตามสภาพความแตกต่างระหว่างบุคคล โดยโรงเรียนทั่วไปจะต้องรับเด็กทุกคนเข้าเรียนในรูปแบบการเรียนรวมระหว่างเด็กปกติกับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ซึ่งนับว่าเป็นการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับพระราชบัญญัตินี้ และสอดคล้องพระราชบัญญัติการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ พ.ศ. 2551 หมวดที่ 1 สิทธิและหน้าที่ทางการศึกษา มาตรา 5 ที่ระบุว่า คนพิการมีสิทธิทางการศึกษาในการได้รับการศึกษาโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายตั้งแต่แรกเกิดหรือพบความพิการจนตลอดชีวิต พร้อมทั้งได้รับเทคโนโลยี สิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการและความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษา และเลือกบริการทางการศึกษา สถานศึกษา ระบบและรูปแบบการศึกษาได้ และเป็นการจัดการศึกษาที่ก่อให้เกิดผลดีแก่เด็กทุกคน ทำให้เด็กสามารถอยู่ในสังคมและดำรงชีวิตร่วมกันได้อย่างมีความสุข โดยมีฐานความเชื่อว่าการให้ผู้เรียนที่มีความต้องการพิเศษได้เรียนร่วมกับผู้เรียนทั่วไปจะช่วยให้ผู้เรียนเหล่านี้มีการพัฒนาการทางสมอง อารมณ์และสังคมดีกว่าการแยกผู้เรียนไว้ต่างหาก จึงได้มีการผลักดันให้ผู้เรียนพิเศษเข้าสู่ระบบโรงเรียนทั่วไปให้มากที่สุด สำหรับแนวโน้มของการเรียนรู้นั้น ในช่วงที่ผ่านมาได้มีการพัฒนารูปแบบการเรียนรู้นั้นไปหลายรูปแบบ ทั้งนี้เพื่อหาวิธีการในการสอนนักเรียนที่เรียนรวมให้ได้รับประโยชน์สูงสุด โดยเป็นการประสานความร่วมมือกับนักสหวิชาชีพ (multidisciplinary) ไปในลักษณะของห้องเสริมวิชาการ (resource room) ที่ต้องเอาผู้เรียนออกมาสอนในห้องเสริมวิชาการเป็นไปตามความต้องการของผู้เรียนที่มีความต้องการพิเศษแต่ละบุคคลที่ได้ระบุไว้ในแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล เช่น การฝึกพูด ในกรณีที่ผู้เรียนมีปัญหาในการสื่อสาร การทำกายภาพบำบัด การฝึกกิจกรรมบำบัด หรือการช่วยเหลือของนักจิตวิทยาในการจัดการพฤติกรรม รวมถึงการส่งต่อผู้เรียน (case referral) ไปยังบุคลากรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับผู้เรียนที่มีความต้องการพิเศษ เช่น การพบแพทย์เฉพาะทาง การวัดระดับเชาวน์ปัญญา (Intelligent Quotient Test: IQ Test)

และตามแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560–2579 ในยุทธศาสตร์ที่ 4 ที่กำหนดไว้ว่า การสร้างโอกาส ความเสมอภาค และความเท่าเทียมทางการศึกษา ซึ่งยุทธศาสตร์ที่ 4 เป็นยุทธศาสตร์ที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อเพิ่มโอกาสและความเสมอภาคให้แก่คนทุกช่วงวัย ทุกกลุ่มทุกพื้นที่ และทุกระดับการศึกษา ในการเข้าถึงการศึกษาและการเรียนรู้ที่มีคุณภาพในรูปแบบที่

เหมาะสม ทัดเทียมกันตามศักยภาพของแต่ละบุคคลและพัฒนาเชื่อมโยงระบบฐานข้อมูลและสารสนเทศทางการศึกษาและข้อมูลอื่นที่เกี่ยวข้องให้เป็นระบบเดียวกันทั้งหน่วยงานกลางและระหว่างกระทรวงและหน่วยงานต่าง ๆ ที่มีความถูกต้อง ครบถ้วน เป็นปัจจุบัน เชื่อมโยงกันได้ และเพื่อให้ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องสามารถใช้ประโยชน์จากข้อมูลร่วมกัน เพื่อการตัดสินใจเชิงนโยบาย การวางแผน การบริหารจัดการศึกษา การติดตาม ประเมินและรายงานผลด้านการศึกษา โดยได้กำหนดบทบาทของหน่วยงานทุกระดับในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ที่ 4 สู่การปฏิบัติ ดังนี้

1. ส่วนกลางกระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ และหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาให้กำหนดนโยบาย เพื่อส่งเสริมการจัดการศึกษาแบบเรียนรวม (inclusive education) ในทุกระดับการศึกษา

2. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา และหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาสำหรับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะด้าน เฉพาะทางในระดับต่าง ๆ กำหนดให้

2.1 จัดการศึกษาและเรียนรู้ในรูปแบบที่เหมาะสมและมีคุณภาพ เพื่อสร้างโอกาสและพัฒนาคุณภาพชีวิตสำหรับผู้เรียนกลุ่มที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ กลุ่มความสามารถพิเศษและกลุ่มด้อยโอกาส

2.2 ส่งเสริมการจัดการศึกษาแบบเรียนรวม (inclusive education) ให้ครอบคลุมและทั่วถึงมากขึ้น

2.3 จัดสรรบุคลากรเพื่อช่วยเหลือเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษให้เพียงพอ

2.4 พัฒนาสื่อการเรียนการสอนที่เหมาะสมสำหรับผู้เรียนที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ

3. สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย หน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย กำหนดให้ส่งเสริมการจัดการศึกษานอกระบบ และการเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความสนใจ และวิถีชีวิตของผู้เรียนทุกกลุ่มเป้าหมาย

4. หน่วยงานอื่นที่ร่วมจัดการศึกษาเฉพาะกลุ่ม เฉพาะด้านกำหนดให้

4.1 จัดการศึกษาและเรียนรู้ในรูปแบบที่เหมาะสมและมีคุณภาพ เพื่อสร้างโอกาสและพัฒนาคุณภาพชีวิตสำหรับผู้เรียนเฉพาะกลุ่ม เฉพาะด้าน

4.2 จัดทำข้อมูลและสารสนเทศรายบุคคลของผู้เรียน และข้อมูลด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ผ่านระบบเทคโนโลยีดิจิทัล

4.3 รายงานผลการดำเนินงาน ปัญหา อุปสรรค ต่อหน่วยงานต้นสังกัด เพื่อการปรับปรุงและพัฒนาให้ระบบมีความสมบูรณ์

5. สำนักงานศึกษาธิการภาค/สำนักงานศึกษาธิการจังหวัด/สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา หน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องในระดับภูมิภาค/พื้นที่ กำหนดให้ส่งเสริมการจัดการศึกษาและเรียนรู้ในรูปแบบที่เหมาะสมและมีคุณภาพ เพื่อสร้างโอกาสและพัฒนาคุณภาพชีวิต สำหรับผู้เรียนทุกกลุ่มเป้าหมาย

6. สถานศึกษาทุกสังกัดกำหนดให้จัดการเรียนรู้ในรูปแบบที่เหมาะสมและมีคุณภาพ สำหรับผู้เรียนกลุ่มที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ ทั้งกลุ่มความสามารถพิเศษและกลุ่มด้อยโอกาส (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560)

ประวัติการจัดการศึกษาพิเศษในต่างประเทศ

เด็กที่มีความต้องการพิเศษมีอยู่ในสังคมของทุกประเทศตลอดมาตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน ในอดีตนั้นพบหลักฐานว่าความสนใจในเด็กพิเศษเริ่มในราวก่อนคริสตศักราช (B.C.) 1500 ปี เมื่อสมัยอียิปต์โบราณ ได้มีการบันทึกไว้ในกระดาษปาปรัส (papyrus) ถึงวิธีการดูแลและรักษาบุคคลที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา ซึ่งเชื่อว่าเกิดจากพระเจ้าเป็นผู้สาปแช่งให้เป็นไปเช่นนั้น ในสมัยกรีกโบราณมีนิยามคำว่า อีเดียต (idiot) ที่ใช้อธิบายสิ่งที่ผิดปกติต่าง ๆ แม้ในกรีกโบราณก็ใช้คำนี้อย่างแพร่หลายเพื่อแสดงการดูถูก ซึ่งในยุคนั้นถือว่าเป็นเรื่องปกติที่จะนำเด็กพิการไปวางทิ้งไว้ที่เชิงเขาเพื่อปล่อยให้ตาย อันจะเป็นการลดปัญหาในการดูแลหากเด็กมีชีวิตอยู่ ส่วนในสมัยโรมันได้ปฏิบัติต่อคนพิการด้วยการนำไปเป็นตัวตลกของผู้ที่มีฐานะร่ำรวยหรือมีอำนาจ ความสนใจต่อคนพิการมิได้ปรากฏแต่เฉพาะในประเทศตะวันตกเท่านั้น เพราะแม้แต่ในประเทศจีนยุคโบราณ ขงจื้อได้มีบทกวีที่เกี่ยวข้องกับคนพิการว่าเป็นผู้ที่มีจิตใจอ่อนแอ (weak minded) ขงจื้อได้กล่าวถึงบุคคลที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาว่า เป็นสิ่งที่คนในสังคมควรจะร่วมมือรับพิชิตชอบ เนื่องจากพวกเขาไม่สามารถดูแลตนเองได้

เมื่อถึงยุคของศาสนาคริสต์เรื่องอำนาจ แม้จะได้มีความพยายามในการออกกฎหมาย เพื่อช่วยเหลือคนพิการแต่ก็ไม่เป็นผล คนพิการถูกมองด้วยความสมเพชเวทนาและได้รับการดูแลจากบาทหลวง ส่วนคำว่าอีเดียต (idiot) ซึ่งแต่เดิมใช้เรียกคนพิการทั่วไป ได้เปลี่ยนมาใช้เฉพาะเรียกในรายที่มีอาการหนักเท่านั้น ได้แก่ บุคคลที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาระดับเขาวนปัญญา (IQ) ต่ำกว่า 50 ในช่วงยุคศตวรรษที่ 12 กษัตริย์ของอังกฤษได้ดูแลคนพิการและคนที่มีความบกพร่องทางร่างกายด้วยการจ้างให้เป็นตัวตลก และบุคคลที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาได้รับสมญานามว่า เป็นทารกของพระเจ้า (infants of god)

การดูแลคนพิการได้เริ่มขึ้นในยุคศตวรรษที่ 13 ในประเทศเบลเยียม ซึ่งบุคคลพิการได้ถูกนำมาเลี้ยงไว้ และในช่วงศตวรรษที่ 17 โดยบาทหลวง วินเซนต์ เดอ ปอล (Saint Vincent de Paul) (ค.ศ. 1576-1600) และคณะแม่ชีได้หาบ้านเพื่อนำคนที่บกพร่องทางสติปัญญา มาเลี้ยงและดูแล หลังจากนั้นก็มีผู้อื่นจัดตั้งสถานที่ในการดูแลคนพิการในเวลาต่อมา ซึ่งผู้ที่ริเริ่มการศึกษาพิเศษส่วนใหญ่เป็นแพทย์ในประเทศทางยุโรป ซึ่งเป็นผู้ที่มีความทะเยอทะยานที่กล้าท้าทายความเชื่อชาวลัทธิของผู้ที่มีชื่อเสียงในวงการที่เป็นเพื่อนและครูของเขาในขณะนั้น โดยได้ถือกำเนิดจากงานของ ปีโดโร ปอง เดอ ลียอง (Pedro Ponce de Leon) (ค.ศ. 1520-1584) ที่ได้ดูแลคนที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน และหลังจากนั้นก็มีการสร้างโรงเรียนสำหรับบุคคลที่มีความบกพร่องทางการเห็นในกรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส

ในปี ค.ศ. 1798 ฌอง-มาร์ค-กัสปาร์ต อีตาร์ด (Jean-Marc-Gaspard Itard) (ค.ศ. 1774-1838) ได้นำเด็กชายที่พบในป่าออกมาดูแลที่กรุงปารีส ทำการศึกษาและสอนพฤติกรรมให้ อีตาร์ดเชื่อว่า เด็กที่แม้จะมีความบกพร่องทางสติปัญญา ก็สามารถเรียนรู้ได้ด้วยการให้การศึกษา อีตาร์ดได้รับการขนานนามว่าเป็น **“บิดาแห่งการศึกษาพิเศษ”** หลังจากนั้น การศึกษาพิเศษก็แพร่หลายไปยังประเทศอื่น เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกาและมีผู้คนสนใจเพิ่มมากขึ้นตามลำดับ ซึ่งอีตาร์ด เป็นแพทย์ชาวฝรั่งเศสที่นำเด็กชายคนหนึ่งที่เขาพบในป่า ออกมาดูแลที่กรุงปารีสในปลายปี ค.ศ. 1798 เด็กคนนี้อายุราว 12 ปี และได้รับการตั้งชื่อว่า Victor (วิกเตอร์) อีตาร์ดมีความเชื่อมั่นว่า พัฒนาการด้านสติปัญญาและคุณธรรมของมนุษย์นั้น ต้องอาศัยประสบการณ์และวิกเตอร์อยู่ในสภาพที่ต่างจากคนปกติทั่วไป เนื่องจากวิกเตอร์ไม่ได้อยู่ร่วมกับคนปกติ จึงมีพฤติกรรมคล้ายสัตว์ที่เขาคลุกคลีอยู่ด้วย วิกเตอร์เลือกอาหารโดยการดมและไม่สนใจสิ่งของที่มีกลิ่นหอมหรือเหม็น เวลาต็มน้ำเขาจะนอนราบลงกับพื้นและเอาปากจุ่มลงไปในน้ำ เดินสี่เท้าและวิ่งสี่เท้าด้วย เวลาต่อสู้อาหารใช้ฟันเป็นอาวุธ ไม่สนใจเสียงดัง แม้จะมี

การยิงปืนใกล้ ๆ แม้จะทุ่มเทความพยายามเกือบ 10 ปี อิตาร์ดไม่ประสบผลสำเร็จในการให้การศึกษาวิคเตอร์และทำให้เขาเหมือนคนปกติได้ แต่ผู้ที่ค้นคว้างานวิจัยของอิตาร์ดรายงานว่า พัฒนาการทางด้านอารมณ์และสังคมของวิคเตอร์เห็นได้ชัดว่าดีขึ้น ร่างกายเขาสะอาดขึ้น เป็นมิตรกับผู้คน สามารถอ่านคำง่าย ๆ ได้บ้าง เข้าใจสิ่งที่คนพูดกับเขาได้เกือบทั้งหมด

อย่างไรก็ตาม ตาร์ดเป็นครูการศึกษาพิเศษคนแรกที่สังเกตและศึกษาพัฒนาการด้านสติปัญญาของลูกศิษย์ในเชิงคลินิก โดยใช้วิธีการสอนตามแบบที่เขาเห็นว่าเหมาะสมและจัดบันทึกสิ่งที่เขาปฏิบัติอย่างละเอียดตามหลักการทางจิตวิทยา นอกจากนี้อิตาร์ดยังเป็นผู้ที่มีลักษณะมุ่งมั่น อดทนและเคารพสิทธิของผู้ที่เขาศึกษาดูแล เมื่ออิตาร์ดจบโครงการของเขา ศิษย์ของเขาซึ่งเป็นแพทย์เช่นเดียวกันชื่อ เอ็ดเวิร์ด เซอแก็ง (Edouard Seguin) เริ่มเปิดโรงเรียนสอนเด็กที่บกพร่องทางสติปัญญาในกลางปี ค.ศ. 1830 และพิมพ์หนังสือเกี่ยวกับแนวคิดของเขาในเชิงทฤษฎีและภาคปฏิบัติชื่อ “The Moral Treatment, Hygiene and Education of Idiots and Backward Children” (การบำบัดทางด้านคุณธรรม ออนามัยและการศึกษาพิเศษสำหรับเด็กขาดสติปัญญาและเด็กที่ล่าช้า (ภาษาในขณะนั้น)) หนังสือดังกล่าวได้รับการตอบรับอย่างดีในฝรั่งเศส เนื่องจากการนำการศึกษามารวมกับปรัชญาให้เป็นทฤษฎีที่ปฏิบัติได้จริง และแสดงวิธีสอน วิธีรวบรวมข้อมูลและการรายงานผล

ในช่วงปลายทศวรรษที่ 1800 มีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองการปกครองในฝรั่งเศส ทำให้เซอแก็งต้องอพยพไปอยู่สหรัฐอเมริกาและให้บริการทางการแพทย์ที่นั่น แต่ไม่นานเขาก็ร่วมก่อตั้งโรงเรียนกับผู้ที่ยอมรับรูปแบบการสอนของเขา แนวคิดของเขาได้รับการถ่ายทอดสู่ส่วนอื่นของยุโรป เช่น Maria Montessori แพทย์หญิงชาวอิตาลีเป็นผู้สานต่องานของอิตาร์ด ได้ตั้งโรงเรียนสอนเด็กเล็กขึ้น เป็นที่รู้จักกันดีในฐานะนักการศึกษาสำหรับเด็กที่บกพร่องทางสติปัญญาและยังเป็นผู้สนับสนุนส่งเสริมการให้การศึกษาสำหรับเด็กวัยก่อนประถมศึกษา และเด็กที่มีพัฒนาการในช่วงต้น ๆ ของชีวิต หลังจากย้ายไปสหรัฐอเมริกา เซอแก็งร่วมงานกับผู้ซึ่งชื่นชมแนวคิดของเขาในด้านการบริการเด็กที่มีความต้องการพิเศษ โดยตั้งสถานดูแลขนาดใหญ่ขึ้นมา แซมมวล โฮว์ (Samuel Howe) (ค.ศ. 1802-1876) เป็นทั้งแพทย์และนักการศึกษา เป็นผู้ก่อตั้งโรงเรียนสอนคนตาบอดเพอร์กินส์ (Perkins) ในเมืองวอเตอร์ทาวน์ (Watertown) รัฐแมสซาชูเซต และเป็นครูสอนเด็กพิการซ้อนคือหูหนวกและตาบอด ซึ่งประสบความสำเร็จเป็นอย่างมากในการสอน ลอรา บริดจ์แมน (Laura Bridgman) ผู้ซึ่งทั้งหูหนวกและตาบอด ความสำเร็จนี้มีอิทธิพลต่อการศึกษาของเฮเลน เคลเลอร์ (Helen Keller) เป็นอย่างมาก และนอกจากนี้ โฮว์ยังเป็น

กำลังสำคัญในการจัดตั้งโรงเรียนเพื่อทดลองสอนเด็กที่บกพร่องทางสติปัญญาในแมสซาชูเซตส์ เซอแก็งเห็นพ้องกับโฮว์ว่า สถานดูแลขนาดใหญ่ที่เรียกว่า Institution นั้น ควรจัดเป็นสถานที่ เพื่อให้การศึกษาและเด็กที่อยู่ในนั้นควรได้กลับบ้านเมื่อโรงเรียนปิด และจะอยู่ในสถานดูแล เฉพาะเวลาโรงเรียนเปิดเท่านั้น แต่ปรากฏว่าในการปฏิบัติจริงเด็กบางคนไม่สามารถทำตามนี้ได้ จึงต้องจัดให้มีการดูแลต่อเนื่องไม่ว่าโรงเรียนจะปิดหรือเปิด

นอกจากนี้ ยังมีบุคคลอื่น ๆ ที่มีอิทธิพลต่อการศึกษาพิเศษทั้งในสหรัฐอเมริกาและประเทศอื่น ๆ คือ ปีเอเจต์ (Piaget) นักจิตวิทยาพัฒนาการ และฟรอสติก (Frostig) นักสังคมสงเคราะห์ทางจิตเวชและนักฟื้นฟูบำบัดที่เคยทำงานในประเทศออสเตรเลียและโปแลนด์ ได้อพยพเข้าไปอยู่ในประเทศสหรัฐอเมริกา ในปี ค.ศ. 1938 ต่อมาได้รับการศึกษาด้านจิตวิทยา และได้ทำงานกับเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา ยูวาชญากร และเด็กที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ทำให้มีอิทธิพลเป็นอย่างมากต่อการพัฒนาการศึกษาพิเศษ โดยเฉพาะในสาขาที่เกี่ยวข้องกับเด็กที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้

สเทราสส์ (Strauss) เป็นนักประสาทวิทยา และเวอร์เนอร์ (Werner) นักจิตวิทยาพัฒนาการ ได้เริ่มโปรแกรมฝึกอบรมและดำเนินงานวิจัยในมลรัฐมิชิแกน ซึ่งมีอิทธิพลต่อการศึกษาพิเศษตั้งแต่ปลายปี ค.ศ. 1930 จนถึงปัจจุบัน

ฮอบส์ (Hobbs) นักจิตวิทยาและนักการศึกษาที่มีชื่อเสียง รู้สึกประทับใจต่อการปฏิบัติอาชีพในบทบาทต่าง ๆ ของนักการศึกษาในยุโรปในการดูแลและให้การศึกษาแก่เด็กที่มีปัญหาทางพฤติกรรมได้ริเริ่มโปรแกรมช่วยเด็กเหล่านี้ในประเทศสหรัฐอเมริกา ในปี ค.ศ. 1960 นับเป็นงานที่มีอิทธิพลต่อการจัดการศึกษาพิเศษ สำหรับเด็กที่มีปัญหาทางอารมณ์ (สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฯ, 2561)

ประวัติการจัดการศึกษาพิเศษในประเทศไทย

การจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมีความเป็นมา ดังนี้

พ.ศ. 2478 การตราพระราชบัญญัติประถมศึกษาภาคบังคับ ประกาศยกเว้นให้เด็กพิการไม่ต้องเข้ารับการศึกษา ต่อมาเมื่อได้มีการเปลี่ยนมาใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษาปี พ.ศ. 2523 ซึ่งกำหนดให้เด็กทุกคนเข้ารับการศึกษา ทำให้ผู้ปกครองที่ไม่ต้องการให้เด็กพิการเข้าเรียนต้องยื่นคำร้องขอยกเว้นจึงจะได้รับการยกเว้น

พ.ศ. 2482 นางสาวเจเนวีฟ คอลฟิลด์ สตรีตาบอดชาวอเมริกันริเริ่มก่อตั้งโรงเรียนสอนคนตาบอดกรุงเทพมหานคร พร้อมกับได้มีคณะบุคคลร่วมจัดตั้งมูลนิธิช่วยคนตาบอดแห่งประเทศไทยในพระบรมราชินูปถัมภ์

พ.ศ. 2495 มีการจัดตั้งมูลนิธิเศรษฐเสถียรขึ้นเพื่อร่วมมือกับกระทรวงศึกษาธิการเปิดเป็นโรงเรียนสอนคนหูหนวกในปีต่อมา และเปลี่ยนชื่อมูลนิธิเดิมเป็นมูลนิธิอนุเคราะห์คนหูหนวกแทน โดยใช้ที่ดินพร้อมอาคารติดของคุณหญิงโต๊ะ นรเนติปัญชาภิจักริจาเป็นสถานที่เรียน ปัจจุบันโรงเรียนเปลี่ยนชื่อเป็นโรงเรียนเศรษฐเสถียร และในปี พ.ศ. 2507 สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถได้โปรดเกล้าฯ ทรงรับมูลนิธิอนุเคราะห์คนหูหนวกไว้ในพระบรมราชินูปถัมภ์ มูลนิธิจึงมีชื่อใหม่เป็นมูลนิธิอนุเคราะห์คนหูหนวกในพระบรมราชินูปถัมภ์

พ.ศ. 2504-2508 มูลนิธิอนุเคราะห์คนพิการในพระบรมราชินูปถัมภ์ร่วมกับกองการศึกษาพิเศษ จัดตั้งโรงเรียนสอนเด็กพิเศษขึ้น โดยมีบุคลากรฝ่ายบริหารและทำการสอนจากกองการศึกษาพิเศษ สังกัดกรมสามัญศึกษาทั้งในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนต้น ซึ่งต่อมากระทรวงศึกษาธิการอนุมัติงบประมาณก่อสร้างอาคารเรียนเพิ่มเติม และสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีได้พระราชทานชื่อให้ว่าโรงเรียนศรีสังวาลย์ ในปี พ.ศ. 2508 และในปี พ.ศ. 2544 กรมสามัญศึกษากระทรวงศึกษาธิการได้เปิดโรงเรียนศรีสังวาลย์ขึ้นที่จังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดขอนแก่น เพื่อให้บริการการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความบกพร่องทางด้านร่างกายในส่วนภูมิภาค

พ.ศ. 2505-2507 มีการจัดตั้งมูลนิธิช่วยคนปัญญาอ่อนแห่งประเทศไทยในพระบรมราชินูปถัมภ์ขึ้นใน พ.ศ. 2505 และชั้นเรียนพิเศษในโรงพยาบาลปัญญาอ่อน เมื่อ พ.ศ. 2506 เพื่อสอนเด็กปัญญาอ่อนอายุระหว่าง 7-15 ปี จัดตามระดับความสามารถเป็น 3 กลุ่ม คือ ระดับเรียนได้ ระดับฝึกได้ และระดับปัญญาอ่อนรุนแรง โดยที่กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข เป็นผู้ขอจัดตั้งโรงพยาบาลและดำเนินการดังกล่าว ในปี พ.ศ. 2503 ต่อมาในปี พ.ศ. 2507 โรงพยาบาลปัญญาอ่อนได้รับพระราชทานนามจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 ว่า “โรงเรียนราชานุกูล” และพระราชทานรายได้จากการฉายภาพยนตร์ส่วนพระองค์ ให้จัดสร้างอาคารเรียนภายในบริเวณโรงพยาบาลด้วย

พ.ศ. 2523-2530 กองการศึกษาพิเศษ กรมสามัญศึกษา ได้ขยายการจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา โดยรับโอนโรงเรียนกาวิละอนุกุล จังหวัดเชียงใหม่ (พ.ศ. 2523) เดิมชื่อโรงเรียนกองทัพบกอุปถัมภ์กาวิละวิทยา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน ขึ้นกับค่ายกาวิละ และในปี พ.ศ. 2530 จัดตั้งโรงเรียนอุบลปัญญาอนุกุล จังหวัดอุบลราชธานี ขึ้นเป็นโรงเรียนสำหรับเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาแห่งที่สอง นอกจากนี้ได้จัดตั้งโรงเรียนชุมชนพรปัญญาอนุกุลกับโอนโรงเรียนสงขลาพัฒนาปัญญา จากมูลนิธิช่วยคนปัญญาอ่อนในพระบรมราชินูปถัมภ์ (สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฯ, 2561) ต่อมาในปี พ.ศ. 2541 ได้ออกพระราชกฤษฎีกาแบ่งส่วนราชการกรมสามัญศึกษาเป็นกองการศึกษาเพื่อคนพิการ และกองการศึกษาสงเคราะห์เพื่อให้มีการจัดการศึกษาให้แก่คนพิการและผู้ด้อยโอกาสอย่างชัดเจนยิ่งขึ้น ในปี พ.ศ. 2546 มีการปฏิรูประบบราชการ ได้มีการปรับโครงสร้างของกระทรวงศึกษาธิการ พระราชบัญญัติว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 10 กำหนดให้การจัดการศึกษา ต้องจัดให้บุคคลมีสิทธิและโอกาสเสมอกันในการรับการศึกษาให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ โดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย และกำหนดให้ต้องจัดการศึกษาสำหรับบุคคลซึ่งมีความบกพร่องทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ สังคม การสื่อสารและการเรียนรู้ หรือมีร่างกายพิการ หรือทุพพลภาพหรือบุคคลซึ่งไม่สามารถพึ่งตนเองได้ หรือไม่มีผู้ดูแล หรือด้อยโอกาส ต้องจัดให้บุคคลดังกล่าวมีสิทธิได้รับสิ่งอำนวยความสะดวก สื่อบริการ และความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษา และในปี พ.ศ. 2546 ได้จัดตั้งสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษขึ้นตามกฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2546 ให้มีหน้าที่ ดังนี้ 1) จัดทำข้อเสนอนโยบายและแผนการจัดการศึกษาพิเศษเพื่อคนพิการและผู้ด้อยโอกาส รวมทั้งประเมินและรายงานผล 2) ดำเนินการเกี่ยวกับการจัดการศึกษาเพื่อคนพิการและผู้ด้อยโอกาสจัดระบบสื่อสิ่งอำนวยความสะดวก รวมทั้งดำเนินการเกี่ยวกับกองทุนการศึกษาสำหรับคนพิการและผู้ด้อยโอกาส 3) วิจัยและพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนและการเรียนรู้ของคนพิการและผู้ด้อยโอกาส 4) ดำเนินการเกี่ยวกับงานเลขานุการของคณะกรรมการส่งเสริมการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ 5) ปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง หรือที่ได้รับมอบมา

นอกจากนี้ ตามแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อปวงชน (Education for all: EFA) ซึ่งตามหลักการของการศึกษาเพื่อปวงชนนั้น องค์การยูเนสโกได้พยายามส่งเสริมให้นานาชาติในสังคมโลกหันมาสนใจและใส่ใจกับการจัดการศึกษาตามหลักสิทธิมนุษยชนให้มากขึ้น ได้แก่ การขยายและปรับปรุงด้านการเลี้ยงดู การจัดการด้านการศึกษาในเด็กปฐมวัยให้เป็นไปอย่าง

ครอบคลุมโดยเฉพาะกลุ่มเด็กด้อยโอกาส และภายในปี พ.ศ. 2558 เด็กทุกคนโดยเฉพาะเด็กหญิง เด็กชนกลุ่มน้อย และเด็กในสภาวะยากลำบาก (children in difficult circumstances) จะได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีคุณภาพโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย โดยมอบหมายให้สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษทำหน้าที่เกี่ยวกับงานเลขานุการของคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาสำหรับคนพิการตามพระราชบัญญัติการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ พ.ศ. 2551 โดย 1) ส่งเสริมสนับสนุน และประสานความร่วมมือในการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการในสถานศึกษา รวมทั้งประเมินและรายงานผลต่อคณะกรรมการ 2) สนับสนุนให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจัดการเรียนร่วมแก่คนพิการในเขตพื้นที่รับผิดชอบอย่างทั่วถึงมีคุณภาพ 3) วิจัย และพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนและการเรียนรู้ของคนพิการ 4) ผลิต วิจัย และพัฒนาเทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการจัดการศึกษาของคนพิการ 5) ดำเนินการเกี่ยวกับการจัดสรรเทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวก 6) ดำเนินการเกี่ยวกับงานธุรการของกองทุน 7) ส่งเสริมสนับสนุนให้หน่วยงานทางการศึกษาสามารถผลิต และพัฒนาเทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ 8) ประสาน ส่งเสริม สนับสนุน การจัดการศึกษาของสถานศึกษาเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมทั้งบุคคล ครอบครัวชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันอื่นที่จัดการศึกษาสำหรับคนพิการ 9) ประสานและส่งเสริมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้สามารถจัดการศึกษาสำหรับคนพิการให้สอดคล้องกับนโยบายและมาตรฐานการศึกษา และให้สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษดูแลและกำกับสถานศึกษาที่จัดการศึกษาพิเศษเพื่อเด็กพิการและผู้ด้อยโอกาส กลุ่มเปราะบาง กลุ่มชาติพันธุ์ จำนวน 172 แห่ง จำแนกได้ 3 กลุ่ม ดังนี้

1. โรงเรียนเฉพาะความพิการ 53 โรงเรียน ใน 37 จังหวัด
  - 1.1 ประเภทบกพร่องทางสติปัญญา จำนวน 19 โรงเรียน ใน 19 จังหวัด
  - 1.2 ประเภทบกพร่องทางการได้ยิน จำนวน 21 โรงเรียน ใน 20 จังหวัด
  - 1.3 ประเภทบกพร่องทางการเห็น จำนวน 2 โรงเรียน ใน 2 จังหวัด
  - 1.4 ประเภทบกพร่องทางร่างกายและการเคลื่อนไหว จำนวน 4 โรงเรียน ใน 4 จังหวัด
  - 1.5 ประเภทเด็กที่มีภาวะออทิสซึม จำนวน 2 โรงเรียน ใน 2 จังหวัด
  - 1.6 ประเภทโรงเรียนการศึกษาพิเศษ จำนวน 5 โรงเรียน ใน 5 จังหวัด

2. ศูนย์การศึกษาพิเศษ เพื่อพัฒนาสมรรถภาพเด็กพิการมี 77 ศูนย์
  - 2.1 ศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา จำนวน 13 ศูนย์ ใน 13 จังหวัด
  - 2.2 ศูนย์การศึกษาพิเศษประจำจังหวัด จำนวน 64 ศูนย์ ใน 64 จังหวัด
3. โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ สำหรับผู้ด้อยโอกาส กลุ่มเปราะบาง กลุ่มชาติพันธุ์ จำนวน 66 โรงเรียน (สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ, 2566)

รูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ

การจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษในประเทศไทย เพื่อให้โอกาสและตอบสนองความต้องการพิเศษของเด็กที่มีความต้องการพิเศษไว้ 2 รูปแบบ ดังนี้

1. การจัดในรูปแบบโรงเรียนศึกษาพิเศษ (special school) เป็นการจัดตั้งโรงเรียนที่รับเฉพาะเด็กที่มีความต้องการพิเศษแต่ละประเภท เข้ามาเรียนรวมกันในโรงเรียนพิเศษ โดยเฉพาะ มีทั้งโรงเรียนประเภทประจำ และประเภทไปกลับโรงเรียนประเภทนี้จัดตั้งขึ้นเกือบทุกจังหวัดทั่วประเทศ การจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษแบบนี้ เป็นการนำเด็กออกจากครอบครัว เป็นการปิดกั้นเด็กที่มีความต้องการพิเศษไม่ให้มีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมและวัฒนธรรม เด็กที่มีความต้องการพิเศษ จะขาดทักษะการดำรงชีวิตร่วมกับคนปกติในท้องถิ่นที่เด็กอาศัยอยู่เด็กที่มีความต้องการพิเศษจะถูกสังคมตีตราเมื่อเด็กจบการศึกษาแล้ว เด็กมักมีปัญหาในการปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อม แต่อย่างไรก็ตามโรงเรียนศึกษาพิเศษ ยังมีความจำเป็นสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษที่มีความบกพร่องระดับรุนแรง จำนวน 46 โรงเรียน ใน 37 จังหวัด ประกอบด้วย

- 1.1 ประเภทบกพร่องทางสติปัญญา 19 โรงเรียน ใน 19 จังหวัด
- 1.2 ประเภทบกพร่องทางการได้ยิน 21 โรงเรียน ใน 20 จังหวัด
- 1.3 ประเภทบกพร่องทางการเห็น 2 โรงเรียน ใน 2 จังหวัด
- 1.4 ประเภทบกพร่องทางร่างกายและการเคลื่อนไหว 4 โรงเรียน ใน 4 จังหวัด

2. การจัดในรูปแบบการเรียนร่วมตามพระราชบัญญัติการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ พ.ศ. 2551 ได้กำหนดการจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษไว้ว่า “การเรียนร่วม” หมายความว่า การจัดให้คนพิการได้เข้าศึกษาในระบบการศึกษาทั่วไปทุกระดับและหลากหลายรูปแบบ รวมถึงการจัดการศึกษาให้สามารถรองรับการเรียนการสอนสำหรับคนทุกกลุ่มรวมทั้งคนพิการ (ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 125 ตอนที่ 28 ก 5 กุมภาพันธ์ 2551) โดยได้มีการจัดการเรียนร่วมใน 3 ลักษณะ ดังนี้

2.1 การจัดในรูปแบบการเรียนร่วมบางเวลา (integration) เป็นการจัดให้เด็กที่มีความต้องการพิเศษได้เรียนร่วมกับเด็กปกติในโรงเรียนปกติ แต่เด็กที่มีความต้องการพิเศษจะต้องได้รับการเตรียมความพร้อมจากโรงเรียนศึกษาพิเศษมาแล้ว โดยจะจัดให้เด็กที่มีความต้องการพิเศษกลุ่มนี้อยู่ในห้องเรียนพิเศษในโรงเรียนปกติ เนื่องจากเด็กที่มีความต้องการพิเศษกลุ่มนี้ถูกมองว่าไม่สามารถเรียนร่วมกับเด็กปกติได้ โดยเด็กกลุ่มนี้จะเรียนกลุ่มทักษะวิชาการตามความสามารถและแผนการศึกษาเฉพาะบุคคล Individualized Education Plan: IEP) ของตนเองในห้องเรียนพิเศษนี้ เช่น วิชาในกลุ่มทักษะพื้นฐานของการเรียนรู้ ภาษาไทย คณิตศาสตร์ เป็นต้น แต่ในวิชาที่ไม่จำเป็นต้องใช้ทักษะในการเรียนมากเด็กที่มีความต้องการพิเศษจะไปเรียนร่วมกับเด็กปกติ เช่น พลศึกษา เกษตร ศิลปะศึกษา งานบ้านงานฝีมือ เป็นต้น

2.2 การจัดในรูปแบบการเรียนร่วมเต็มเวลา (mainstreaming) เป็นการจัดให้เด็กที่มีความต้องการพิเศษเข้าเรียนร่วมกับเด็กปกติในโรงเรียนปกติตลอดเวลาที่เด็กอยู่ในโรงเรียน โดยใช้กระบวนการเรียนการสอนเหมือนกัน แต่เด็กที่มีความต้องการพิเศษที่เข้าเรียนร่วมกับเด็กปกติจะต้องได้รับการเตรียมความพร้อมในด้านการเรียนรู้ การเข้าสังคมกับเพื่อน การช่วยเหลือตนเอง รวมทั้งทักษะที่จำเป็นสำหรับการเข้ารับการศึกษ และมีความสามารถที่จะเรียนร่วมกับเด็กปกติที่มีความสามารถในระดับเดียวกันได้ แม้ว่าเด็กที่มีความต้องการพิเศษจะมีอายุมากกว่าเด็กปกติและมีร่างกายที่โตกว่าเด็กปกติก็ตาม ทั้งนี้เด็กที่มีความต้องการพิเศษกลุ่มนี้ ยังต้องได้รับบริการเสริมที่จำเป็นต่อการศึกษาของแต่ละคน เช่น การสอนเสริมในบางวิชา การฝึกกิจกรรมบำบัด การฝึกกายภาพบำบัด การฝึกพูด เป็นต้น

2.3 การศึกษาแบบเรียนรวม (inclusive education) เป็นการต่อยอดมาจากการเรียนร่วมเต็มเวลา โดยตั้งแต่ปีการศึกษา 2547 เป็นต้นมา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้มีนโยบายให้สถานศึกษาในสังกัดจัดการศึกษาสำหรับคนพิการในรูปแบบการเรียนร่วม โดยใช้โครงสร้างซีท (SEAT Framework) และการบริหารจัดการทั้งระบบโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (School-based Management: SBM) โดยได้คัดเลือกโรงเรียนเข้าร่วมโครงการโรงเรียนแกนนำการจัดการเรียนร่วมครอบคลุมทุกอำเภอ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มโอกาสให้เด็กพิการทุกคนได้เข้าเรียนและเรียนในโรงเรียนใกล้บ้าน และในปีงบประมาณ 2556 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีนโยบายสร้างความเข้มแข็งให้โรงเรียนที่จัดการเรียนร่วมทุกแห่ง โดยจัดให้เด็กพิการทุกคนได้รับการพัฒนาเต็มตามศักยภาพของแต่ละบุคคลในรูปแบบโรงเรียนต้นแบบการเรียนรวม ที่จัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษในรูปแบบการศึกษาแบบเรียนรวม ซึ่งการศึกษาแบบเรียนรวม หมายถึง การจัดการศึกษาโดยวิธีเรียนรวม

ระหว่างเด็กปกติและเด็กที่มีความต้องการพิเศษ เป็นแนวคิดทางการศึกษาอย่างหนึ่งที่โรงเรียนจะต้องจัดการศึกษาให้กับเด็กทุกคน โดยไม่มีการแบ่งแยกว่าเด็กคนใดเป็นเด็กปกติหรือเด็กคนใดเป็นเด็กที่มีความต้องการพิเศษ เด็กทุกคนที่ผู้ปกครองพามาเข้าโรงเรียน ทางโรงเรียนจะต้องรับเด็กไว้และจะต้องจัดการศึกษาให้เด็กอย่างเหมาะสม ตามแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล (IEP) นอกจากนี้ การเรียนรวมยังมีความหมายไปถึงการศึกษาที่ไม่แบ่งแยก ตั้งแต่ระดับอนุบาล ประถมศึกษา มัธยมศึกษา อุดมศึกษา ตลอดจนการดำรงชีพของคนในสังคม หลังสำเร็จการศึกษาต้องดำเนินไปในลักษณะรวมกันที่ทุกคนต่างเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ทุกคนยอมรับฟังซึ่งกันและกัน ทุกคนยอมรับว่ามีผู้พิการอยู่ในสังคมและบุคคลเหล่านั้นต่างก็เป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่ต้องใช้ชีวิตร่วมกับคนปกติโดยไม่มีการแบ่งแยกตามแผนบริการการเชื่อมต่อเฉพาะบุคคล (Individualized Transition Plan: ITP) ซึ่งมีรายละเอียดในการจัดสื่อ สิ่งอำนวยความสะดวกและบริการอื่นใดทางการศึกษา ตลอดจนแผนบริการการเชื่อมต่อเฉพาะบุคคลให้แก่ผู้เรียนที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ รวมทั้งจัดให้มีศูนย์บริการสนับสนุนช่วยเหลือนักเรียนตามความต้องการที่กำหนดไว้เป็นรายบุคคลอย่างจริงจังต่อเนื่อง และมีคุณภาพในทุกระดับการศึกษา ซึ่งในทุกระดับการศึกษา ซึ่งในประเทศไทย ศูนย์ช่วยเหลือเด็กนักเรียนที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษทางการศึกษาได้จัดขึ้นอย่างเป็นทางการในระดับอุดมศึกษาในรูปแบบ Disability Support Services (DSS) และให้เริ่มลงไปสู่ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานในรูปแบบของศูนย์ช่วยเหลือนักเรียน (Student Support Services: SSS)

การจัดการศึกษาแบบเรียนรวม (Inclusion หรือ Inclusive Education)

ประวัติการศึกษาแบบเรียนรวม

การศึกษาพิเศษเริ่มต้นมาจากการจัดการศึกษาในรูปแบบที่เป็นการแบ่งแยกผู้เรียนที่มีความแตกต่างจากคนอื่น ๆ ไปเรียนในโรงเรียนที่มีความเฉพาะความพิการ สามารถตอบสนองลักษณะพิเศษและความต้องการของผู้เรียนได้ ซึ่งเรียกรูปแบบการศึกษาในลักษณะนี้ว่าการศึกษาเฉพาะ ต่อมาจึงพัฒนาแนวทางในการจัดการศึกษาเพิ่มขึ้นในลักษณะของการรวมกันมากขึ้น (เด็กที่มีความต้องการพิเศษเรียนร่วมกับเด็กปกติในโรงเรียนปกติ) โดยเริ่มจากการมีส่วนร่วม บางเวลาและเต็มเวลาเรียนซึ่งเรียกรูปแบบการศึกษาในลักษณะนี้ว่า การเรียนรวม ในปัจจุบันได้มีการพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาจากเดิมมาเป็นการศึกษาแบบเรียนรวมตามที่องค์การยูเนสโกได้พยายามส่งเสริมประเทศต่าง ๆ ให้ร่วมจัดการศึกษาเพื่อสิทธิของเด็กทุกคน โดยการจัดการศึกษาแบบเรียนรวมมีมาตั้งแต่ ค.ศ. 1948 เป็นจุดเริ่มต้นของการคำนึงถึงสิทธิมนุษยชน โดยองค์การยูเนสโกพยายามรณรงค์จนกระทั่งมีคณะกรรมการเพื่อส่งเสริมสิทธิเด็กขึ้นใน

ค.ศ. 1989 ทุกประเทศเริ่มหันมาสนใจการพัฒนาเด็กมากขึ้นเริ่มตั้งแต่การเกิดปฏิญญาสากลว่าด้วยเรื่องการศึกษาเพื่อปวงชนใน ค.ศ. 1990 มีการให้ความสนใจเกี่ยวกับคนพิการและการจัดการศึกษาเพื่อคนพิการในรูปแบบของการศึกษาปกติและการศึกษาแบบเรียนรวมตามกรอบการทำงานของยูเนสโกตามลำดับ ตามพันธะสัญญาที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาแบบเรียนรวม แนวคิดใหม่ทางการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษที่เกิดขึ้นและเป็นแนวคิดพื้นฐานในการพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาพิเศษเข้ามาสู่รูปแบบของการศึกษาแบบเรียนรวม โดยเริ่มจากแนวคิดพื้นฐานทางการศึกษาพิเศษ 2 แนวคิด คือ การเรียนร่วมบางเวลา (integration approach) คือการจัดการศึกษาให้แก่เด็กที่มีความต้องการพิเศษได้เรียนร่วมกับเด็กปกติในโรงเรียนปกติเป็นบางเวลา และการเรียนร่วมเต็มเวลา (mainstream approach) คือการจัดการศึกษาให้แก่เด็กที่มีความต้องการพิเศษได้เรียนร่วมในชั้นเรียนปกติอย่างน้อย 1 วิชา และเพิ่มเติมจนกระทั่งครบทุกวิชาและรับบริการทางการศึกษาเพิ่มเติมในโรงเรียนปกติอย่างเต็มเวลา ต่อมาจึงพัฒนาเป็นแนวความคิดใหม่ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันอีกแนวความคิดหนึ่งซึ่งเรียกว่า การศึกษาแบบเรียนรวม (inclusive education or inclusion approach) คือการจัดการศึกษาให้แก่เด็กที่มีความต้องการพิเศษและเด็กกลุ่มที่ด้อยโอกาสทางการศึกษาทุกคนได้เข้าเรียนรวมกัน (inclusion) ในชั้นเรียนปกติเช่นเดียวกันกับเด็กคนอื่น ๆ ในโรงเรียนปกติโดยไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง พร้อมทั้งโรงเรียนได้ปรับเปลี่ยนวิธีการและจัดหาบริการที่เกี่ยวข้องให้เหมาะสมกับความแตกต่างและความต้องการของเด็กแต่ละคน รูปแบบการศึกษาแบบเรียนรวมได้มีบทบาทต่อการเปลี่ยนแปลงการจัดการศึกษาของโรงเรียนปกติในด้านหลักสูตร ด้านวิธีการสอนและด้านเทคนิคการเรียนรู้

ตามที่คุณเขียนได้กล่าวมาแล้วว่า ทั่วโลกโดยการสำรวจขององค์การยูเนสโก (2020) พบว่า ยังมีคนจำนวนมากที่ไม่ได้รับการศึกษาโดยเฉพาะคนที่เป็นชนกลุ่มน้อยในสังคม เช่น คนพิการ คนที่ด้อยโอกาส คนที่มีฐานะยากจน กลุ่มคนเหล่านั้นส่วนมากจะอยู่ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งถูกจัดอยู่ในกลุ่มประเทศด้อยพัฒนาและกำลังพัฒนา และกำลังประสบปัญหาด้านคุณภาพของพลเมืองที่มีสาเหตุมาจากความไม่เท่าเทียมกันและความแตกต่างกันอย่างมาก ยูเนสโกเชื่อว่าการศึกษาตามหลักสิทธิมนุษยชนสามารถทำให้กลุ่มคนทุกชนชั้นมีความเท่าเทียมกันในสังคมได้เป็นอย่างดี แนวทางการจัดการศึกษาในลักษณะนี้เรียกว่า การศึกษาเพื่อปวงชน (EFA) ซึ่งตามหลักการของการศึกษาเพื่อปวงชนนั้น องค์การยูเนสโกได้พยายามส่งเสริมให้นานาประเทศในสังคมโลกหันมาสนใจและใส่ใจกับการจัดการศึกษาตามหลักสิทธิมนุษยชนให้มากขึ้น (UNESCO, 1994) ต่อมา พ.ศ. 2563 องค์การยูเนสโก (2020) ได้จัดทำ “รายงานการติดตามผลการศึกษาระดับโลก (Global Education Monitoring Report)”

ในหัวข้อ “การอยู่ร่วมกัน (Inclusion) และการศึกษา: ทั้งหมดหมายถึงทุกคน (Inclusion and Education: All means all)” โดยมีสาระสำคัญในการเรียกร้องประเทศต่าง ๆ ให้ความสำคัญกับผู้ที่ถูกหล่นจากการศึกษาและสร้างความเข้าใจและความเคารพในแนวคิดเรื่อง “การศึกษาแบบเรียนรวม” ที่มุ่งเน้นการพัฒนาปัจเจกบุคคลตามความถนัดและความจำเป็นบนแนวทางที่หลากหลาย โดยรายงานฉบับนี้นับเป็นรายงานฉบับที่ 4 นับจากที่ได้เริ่มจัดทำรายงานการติดตามผลการศึกษาระดับโลกเมื่อปี พ.ศ. 2560 รายงานการฉบับนี้มองกลไกด้านสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม ซึ่งเลือกปฏิบัติต่อเด็ก และเยาวชนซึ่งเปราะบาง ทำให้เข้าไม่ถึงหรือด้อยโอกาสทางการศึกษา และเรียกร้องประเทศต่าง ๆ ให้ความสำคัญกับทุกคน โดยเฉพาะผู้ที่ผู้ถูกกีดกัน ออกจากการศึกษาก่อนเนื่องมาจากเรื่องเพศ การย้ายถิ่น การอพยพ ชาติพันธุ์ ภาษา ความยากจน ความพิการ หรือคุณลักษณะอื่น ๆ ตลอดจนสร้างความเข้าใจและความเคารพในแนวคิดเรื่อง “การศึกษาแบบเรียนรวม (Inclusion)” ในฐานะกระบวนการสร้างให้เกิดสังคมที่สอดประสานความร่วมมือของทุกภาคส่วนเพื่อให้เกิดการศึกษาที่มุ่งพัฒนาปัจเจกบุคคลตามความถนัดและความจำเป็นบนแนวทางที่หลากหลาย โดยไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง และกำหนดให้ความหลากหลายเป็นส่วนสำคัญของระบบ แต่การนำกฎหมายและนโยบายซึ่งมีเจตจำนงที่ดีไปปฏิบัติจริงมักจะไม่ราบรื่น ซึ่งรายงานฉบับนี้ซึ่งตีพิมพ์ ณ ช่วงเริ่มต้นของทศวรรษเพื่อการปฏิบัติการณ์ปี ค.ศ. 2030 ให้เหตุผลว่าการไม่ตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนทุกคน เป็นอุปสรรคต่อการบรรลุเป้าหมายด้านการศึกษาระดับโลกอย่างยิ่ง โดยปฏิญญาอินซอนว่าด้วยการศึกษา ปี ค.ศ. 2030 เป็นการประชุมระดับโลกว่าด้วยการศึกษา ณ เมืองอินซอน สาธารณรัฐเกาหลี ระหว่างวันที่ 19–21 พฤษภาคม ค.ศ. 2015 ซึ่งถือเป็นการประชุมด้านการศึกษาที่จัดขึ้นทุก 10–15 ปี เพื่อประเมินผลความก้าวหน้าในการดำเนินการตามเป้าหมายว่าด้วยการศึกษาเพื่อปวงชน ซึ่งได้กำหนดไว้ครั้งแรกในการประชุมระดับโลกว่าด้วยการศึกษาเพื่อปวงชนที่จอมเทียน ประเทศไทย เมื่อปี ค.ศ. 1990 และได้มีการประเมินความก้าวหน้าไปเมื่อปี ค.ศ. 2000 ที่กรุงดาการ์ ประเทศเซเนกัล โดยได้กำหนดเป้าหมายจากการดำเนินการไว้ในปี ค.ศ. 2015 ซึ่งมุ่งให้ทั่วโลกจัดการศึกษาโดยคำนึงถึงการให้การศึกษาให้กับทุกคน การพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้เท่าเทียมกัน และการศึกษาตลอดชีวิต ซึ่งถือว่าความสำเร็จเกิดจากนโยบายและการวางแผนที่มีประสิทธิภาพ ด้วยความร่วมมือของทุกภาคส่วน นอกจากนี้ ในปฏิญญาดังกล่าวยังได้เรียกร้องให้รัฐบาลของแต่ละประเทศให้ความสำคัญในการจัดสรรงบประมาณให้ภาคการศึกษาให้มากขึ้น โดยรากฐานของการอยู่ร่วมกันในด้านการศึกษามุ่งเน้นความเสมอภาคและการไม่แบ่งแยกกลายเป็นหัวใจสำคัญของปฏิญญาอินซอนว่าด้วยการศึกษา ปี ค.ศ. 2030 วาระการกระจายทรัพยากรไม่เท่าเทียมกันและโอกาส

ยังคงมีอยู่ ลักษณะทั่วไปที่เกี่ยวข้องกับความไม่เท่าเทียมกันในการกระจาย ได้แก่ เพศ ความห่างไกล ความร่ำรวย ความพิการ ชาติพันธุ์ ภาษา การอพยพ การพลัดถิ่น การคุมขัง รสนิยมทางเพศ อัตลักษณ์และการแสดงออกทางเพศ ศาสนา และความเชื่ออื่น ๆ และทัศนคติ กลไกบางประการที่ทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันได้ การกำหนดการเกี่ยวกับการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่มุ่งเน้นการจัดการศึกษาอย่างทั่วถึงโดยไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง เป็นการสร้างสังคมที่เปิดกว้างอย่างยุติธรรม และเป็นธรรมมากขึ้น จึงส่งผลให้จำนวนเด็กและเยาวชนได้รับบริการทางการศึกษาเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม การกำหนดเป้าหมาย นโยบายแผนการดำเนินงานเป็นการแสดงเจตนารมณ์ที่รัฐบาลตระหนักเกี่ยวกับสิทธิและโอกาสของผู้เรียนที่จะต้องได้รับอย่างเสมอภาคกัน เพื่อให้ผู้เรียนได้รับประโยชน์ตามหลักปรัชญาของการอยู่ร่วมกัน เน้นการจัดบริการสนับสนุนการจัดการเรียนการสอนที่สนองความแตกต่างระหว่างบุคคล โดยการจัดการศึกษาแบบเรียนรวมนี้ สถานศึกษาต้องจัดอย่างมีคุณภาพ ซึ่งคุณภาพของการจัดการศึกษาเรียนรวมเป็นตัวชี้วัดที่สำคัญอย่างหนึ่ง

การอยู่ร่วมกัน และการศึกษา: ทั้งหมดหมายถึงทุกคน ระบุวิธีการปฏิบัติในการกำกับดูแลการจัดการศึกษาและงบประมาณ การจัดหลักสูตร หนังสือแบบเรียน และการประเมินผล การศึกษา การศึกษาองค์ความรู้ใหม่ของครู ระบบโครงสร้างการบริหารของโรงเรียน และความสัมพันธ์กับนักเรียน ผู้ปกครองและชุมชน ซึ่งสามารถสร้างการอยู่ร่วมกัน และให้ข้อเสนอแนะด้านนโยบายซึ่งทำให้ความหลากหลายของผู้เรียนเป็นจุดแข็งในการจัดการศึกษา ซึ่งเป็นพลังสำหรับการสร้างเครือข่ายและความสมานฉันท์ในสังคม

ความมุ่งหมายของการศึกษาแบบเรียนรวม

ตามปฏิญญาขององค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรม (UNESCO) แห่งสหประชาชาติ ได้ประกาศปฏิญญาจอมเทียน (Jomtien Declaration) ที่ประเทศไทยมีการประชุมระดับโลกเรื่องการศึกษาเพื่อปวงชน เมื่อ พ.ศ. 2533 ที่จอมเทียน พัทยา จังหวัดชลบุรี ซึ่งนับเป็นครั้งแรกที่มีการสร้างแนวทางในการพัฒนาการศึกษาเพื่อปวงชนร่วมกัน ที่ประชุมได้มีมติรับรองปฏิญญาโลกว่าด้วยการศึกษาเพื่อปวงชนและกรอบการดำเนินงานด้านการศึกษาเพื่อปวงชนเพื่อตอบสนองต่อความต้องการการเรียนรู้ (World Declaration on Education and the Framework for Action to Meet Basic Learning Needs) หรือปฏิญญาจอมเทียน ดังนี้

1. เด็กทุกคนมีสิทธิได้รับการศึกษา สิทธินี้เป็นสิทธิพื้นฐานของเด็กทุกคน
2. เด็กแต่ละคนมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างกัน มีความสนใจ ความสามารถและความต้องการในการเรียนรู้แตกต่างกัน
3. การจัดการศึกษาสำหรับเด็กจะต้องจัดให้สอดคล้องกับลักษณะที่หลากหลายของเด็กในข้อ 2
4. เด็กที่มีความต้องการพิเศษทางการศึกษา จะต้องมีส่วนร่วมในการได้รับการศึกษาในโรงเรียนปกติทั่วไป ทางโรงเรียนจะต้องจัดบริการทางการศึกษาให้แก่เด็กเหล่านี้ด้วย
5. การให้เด็กที่มีความต้องการพิเศษ ได้มีโอกาสเรียนรวมกับเด็กปกติ เป็นการจัดการแบ่งแยกทางสังคมอย่างหนึ่ง การศึกษาแบบเรียนรวมเป็นการสอนคนให้ดำรงชีวิตร่วมกัน ดังนั้นการศึกษาจึงควรเป็นลักษณะของการศึกษาเพื่อปวงชน ไม่ใช่การศึกษาที่จัดให้เด็กปกติในโรงเรียนหนึ่ง และเด็กที่มีความต้องการพิเศษในอีกโรงเรียนหนึ่ง

ในการประชุมระดับโลกเรื่อง การศึกษาสำหรับผู้ที่มีความต้องการพิเศษ การเข้าถึงและคุณภาพการศึกษาจัดโดยองค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรม (UNESCO) และกระทรวงศึกษาและวิทยาศาสตร์แห่งประเทศสเปน ณ เมืองซาลามันกา ประเทศสเปน เมื่อ พ.ศ. 2537 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542, น. 5-6) ที่กล่าวว่า หลักการพื้นฐานของโรงเรียนแบบการเรียนรวม ถือว่าเด็กทั้งหมดควรเรียนด้วยกันเท่าที่เป็นไปได้โดยไม่คำนึงถึงอุปสรรคต่าง ๆ หรือความแตกต่างใด ๆ ที่อาจมีโรงเรียนแบบการเรียนร่วมต้องยอมรับ และตอบสนองต่อความต้องการของนักเรียน ซึ่งครอบคลุมทั้งรูปแบบและระดับของการเรียนรู้ที่แตกต่างกันของนักเรียน และประกันคุณภาพทางการศึกษาให้กับนักเรียนทั้งหมดโดยวิถีทางของการใช้หลักสูตร การจัดระเบียบทางการบริหาร ยุทธศาสตร์การสอน การใช้ทรัพยากร และการสร้างความเป็นหุ้นส่วนกับชุมชนของโรงเรียนอย่างเหมาะสม รวมทั้งควรมีการให้ความสนับสนุนและบริการที่ต่อเนื่องและเป็นลำดับขั้นเพื่อให้สอดคล้องกับลำดับขั้นของความต้อการพิเศษของเด็กที่เกิดขึ้นในโรงเรียนทุกแห่ง

นอกจากนี้กระทรวงศึกษาธิการ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2543) ยังได้กำหนดความมุ่งหมายของการจัดการศึกษาแบบเรียนรวม ตามที่องค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติหรือยูเนสโก (UNESCO) ได้สนับสนุนให้ประเทศสมาชิกประเมินผลการปฏิบัติงานด้านการศึกษาเพื่อปวงชน เพื่อจะได้นำมาพิจารณาความก้าวหน้า ในปี

พ.ศ. 2543 และประเทศไทยรับเป็นเจ้าภาพจัดการประชุมระดับภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิกเพื่อประเมินผลความก้าวหน้า เพื่อนำผลการประชุมประกอบการประชุมระดับโลกด้านการศึกษา (World Education Forum) ที่กรุงดาการ์ ประเทศเซเนกัล ไว้ในหลักสูตรสำหรับผู้ศึกษาสาขาการศึกษาพิเศษ ดังนี้

1. เพื่อดำเนินตามหลักการแบ่งสัดส่วนตามธรรมชาติ (natural proportions) นั่นคือในสังคมหรือชุมชนหนึ่ง ๆ จะมีเด็กที่มีความต้องการพิเศษอยู่ ดังนั้นเด็กควรได้อยู่กันตามปกติ ซึ่งไม่ควรคัดแยกเด็กที่มีความต้องการพิเศษออกจากชุมชน แล้วนำไปรวมกันเป็นกลุ่มเด็กที่มีความต้องการพิเศษโดยเฉพาะ
2. เพื่อนำบุคลากรทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับเด็กที่มีความต้องการพิเศษมาทำงานร่วมกัน
3. เพื่อพัฒนาเครือข่ายประสานความร่วมมือซึ่งกันและกัน ระหว่างผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอน ครูประจำวิชา ผู้ปกครองของเด็กปกติ และผู้ปกครองเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ในด้านการวางแผนการศึกษา การจัดสรรงบประมาณ หรือการส่งบุคลากร
4. เพื่อการปรับเปลี่ยนหลักสูตรให้เหมาะสม ครอบคลุมเด็กที่มีความต้องการพิเศษทุกกลุ่ม
5. เพื่อให้สามารถยืดหยุ่นได้ทุกสถานการณ์ให้มีความคล่องตัว และเกิดประโยชน์สูงสุดแก่เด็ก

อย่างไรก็ตาม คณะทำงานอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ (Convention on the Rights of Persons with Disabilities: CRPD) ที่องค์การสหประชาชาติ (UN) ได้กำหนดกรอบแนวคิดที่มีเนื้อหาสาระในเรื่องของการส่งเสริมคุ้มครองและประกันให้คนพิการทั้งปวง ได้รับสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐานทั้งปวงอย่างเต็มที่และเท่าเทียมกัน และส่งเสริมการเคารพในศักดิ์ศรีที่มีมาแต่กำเนิด การจัดการเลือกปฏิบัติต่อคนพิการทุกรูปแบบ การเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้จากสภาพแวดล้อมทางกายภาพ การส่งข้อมูลข่าวสารและบริการสาธารณะ การยอมรับความเท่าเทียมกันของคนพิการในทางกฎหมาย ความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษา การทำงาน การรักษาพยาบาล การมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างเท่าเทียมกับบุคคลทั่วไป ซึ่งถือว่าเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อคนพิการ โดยเฉพาะข้อ 24 ที่กำหนดให้การจัดการศึกษาไว้ว่า

1. รัฐภาคียอมรับสิทธิของคนพิการด้านการศึกษา และเพื่อให้สามารถใช้สิทธิเหล่านี้ได้จริงโดยปราศจากการเลือกปฏิบัติและบนพื้นฐานของโอกาสที่เท่าเทียมกัน ให้รัฐภาคีประกันการมีระบบการศึกษาแบบเรียนรวมในทุกระดับและการเรียนรู้ตลอดชีวิตโดยมุ่งเพื่อ

1.1 การพัฒนาศักยภาพของมนุษย์และการสำนึกในศักดิ์ศรีและคุณค่าของตนอย่างเต็มที่ และการเสริมสร้างการเคารพในสิทธิมนุษยชน เสรีภาพขั้นพื้นฐานและความหลากหลายของมนุษย์

1.2 การให้คนพิการได้พัฒนาบุคลิกภาพ พรสวรรค์ และความคิดสร้างสรรค์ของตน รวมทั้งความสามารถด้านจิตใจและร่างกาย ให้ถึงศักยภาพสูงสุด

1.3 การให้คนพิการสามารถเข้ามีส่วนร่วมในสังคมเสรีได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. เพื่อให้สามารถใช้สิทธินี้ได้จริง ให้รัฐภาคีประกันว่า

2.1 คนพิการจะไม่ถูกกีดกันออกจากระบบการศึกษาทั่วไป เพราะเหตุแห่งความพิการ และเด็กพิการนั้นจะไม่ถูกกีดกันจากการศึกษาภาคบังคับระดับประถมศึกษาและโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย หรือการศึกษาระดับมัธยมศึกษา เพราะเหตุแห่งความพิการ

2.2 คนพิการสามารถเข้าถึงการศึกษาระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาแบบเรียนรวมที่มีคุณภาพและโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายบนพื้นฐานที่เท่าเทียมกับบุคคลอื่นในชุมชนที่ตนอาศัยอยู่

2.3 คนพิการจะได้รับความช่วยเหลือที่สมเหตุสมผลกับความต้องการของแต่ละบุคคล

2.4 คนพิการได้รับการสนับสนุนตามที่ต้องการในระบบการศึกษาทั่วไป เพื่ออำนวยความสะดวกในการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพแก่คนพิการนั้น

2.5 มีการจัดมาตรการที่มีประสิทธิภาพสนับสนุนเฉพาะบุคคลแก่คนพิการในสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการพัฒนาทางวิชาการและการพัฒนาทางสังคมอย่างสูงสุด และสอดคล้องกับเป้าหมายการเป็นส่วนหนึ่งของสังคม

3. ให้รัฐภาคีดำเนินการให้คนพิการสามารถเรียนรู้ทักษะในการพัฒนาชีวิตและทักษะทางสังคมเพื่อให้สามารถเข้าร่วมในการศึกษาได้อย่างเต็มที่และเท่าเทียมและในฐานะเป็นสมาชิกของชุมชน เพื่อการนี้ให้รัฐภาคีดำเนินมาตรการที่เหมาะสมอันรวมถึง

3.1 การส่งเสริมการเรียนรู้อักษรเบรลล์ ตัวอักษรทางเลือกอื่นช่องทาง วิธีการและรูปแบบการสื่อสารทางเลือกและการสื่อสารเสริมและทักษะการทำความเข้าใจกับสภาพแวดล้อมและเคลื่อนไหวและการส่งเสริมการสนับสนุนแบบเพื่อนช่วยเพื่อน และระบบพี่เลี้ยง

3.2 การส่งเสริมให้มีการเรียนภาษามือและการสนับสนุนเอกลักษณ์ทางภาษาของชุมชนคนหูหนวก

3.3 การประกันว่าการให้การศึกษาแก่บุคคล โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กตาบอด หูหนวก หรือตาบอดหูหนวกจะมีภาษาและวิธีสื่อสารที่เหมาะสมที่สุดสำหรับแต่ละบุคคล และในสิ่งแวดล้อมที่ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาทางวิชาการและการพัฒนาทางสังคมได้อย่างสูงสุด

4. เพื่อเป็นการช่วยประกันการใช้สิทธินี้ได้จริงในประการดังกล่าวให้รัฐภาคีดำเนินการที่เหมาะสมเพื่อจ้างครู รวมทั้งครูพิการที่มีความชำนาญในการใช้ภาษามือและ/หรืออักษรเบรลล์ และจะฝึกอบรมผู้ประกอบการวิชาชีพและเจ้าหน้าที่ที่ทำงานในทุกระดับการศึกษา การฝึกอบรมดังกล่าวจะบรรจุการตระหนักเรื่องความพิการไว้และการใช้ช่องทาง วิธีการ และรูปแบบการสื่อสารทางเลือกและการสื่อสารเสริมที่เหมาะสม เทคนิคสื่อและวิธีการเรียนการสอนเพื่อสนับสนุนคนพิการ

5. ให้รัฐภาคีประกันว่าคนพิการสามารถเข้าถึงการศึกษาทั่วไปในระดับอุดมศึกษา การฝึกอบรมวิชาชีพ การศึกษาผู้ใหญ่และการเรียนรู้ตลอดชีวิตปราศจากการเลือกปฏิบัติและบนพื้นฐานที่เท่าเทียมกับบุคคลอื่นเพื่อการนี้ ให้รัฐภาคีประกันว่าจะจัดให้มีการช่วยเหลือที่สมเหตุสมผลแก่คนพิการ (สำนักงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ, 2552)

ความหมายของการจัดการศึกษาแบบเรียนรวม

ในอดีต คำว่า Inclusive education หรือ Inclusion ซึ่งหมายถึงทั้งการศึกษาแบบเรียนรวม และการศึกษาแบบเรียนร่วม เนื่องจากนิยามเดิมของ Inclusive education คือ การจัดให้ผู้เรียนที่มีความต้องการพิเศษเรียนร่วมกับผู้เรียนอื่น ๆ ในโรงเรียนทั่วไป ตรงกับภาษาอังกฤษอีก 2 คำ คือ Mainstreaming และ Integration เป็นการปฏิบัติการให้การศึกษาแก่ผู้เรียนที่มีความต้องการพิเศษในชั้นเรียนปกติ (the practice of educating student with special needs in regular classes) แต่การจัดให้ผู้เรียนที่มีความต้องการพิเศษเรียนในห้องเรียนปกติดังกล่าวมี 2 ลักษณะ คือ 1) การจัดให้เรียนด้วยกันบางวิชา เรียกว่า Partial inclusion หรือ Partial participation ในภาษาไทยเรียกว่า การจัดการศึกษาแบบเรียนร่วม 2) การจัดให้เรียนด้วยกันทุกวิชา เรียกว่า Full inclusion หรือ Full participation ในภาษาไทยเรียกว่า การจัดการศึกษาแบบเรียนรวม

ในประเทศไทยได้กำหนดความหมายของการจัดการศึกษาแบบเรียนรวมไว้ ดังนี้

“การเรียนร่วม” หมายความว่า การจัดให้คนพิการได้เข้าศึกษาในระบบการศึกษาทั่วไป ทุกระดับและหลากหลายรูปแบบ รวมถึงการจัดการศึกษาให้สามารถรองรับการเรียนการสอน สำหรับคนทุกกลุ่มรวมทั้งคนพิการ (ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 125 ตอนที่ 28 ก 5 กุมภาพันธ์ 2551)

การศึกษาแบบเรียนรวม หมายถึง การจัดบริการทางการศึกษาให้กับนักเรียนที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษในโรงเรียนที่จัดการเรียนการสอนกับนักเรียนปกติทั่วไป มีการจัดการเรียนการสอนอย่างยืดหยุ่น และตอบสนองการเรียนรู้ของเด็กที่มีวิธีการเรียนรู้และความสามารถในการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน เหมาะสมกับอายุภายใต้การสอนของครูทั่วไป ด้วยการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล (IEP) (สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ, 2560ก)

ปัจจุบัน ได้มีผู้กำหนดความหมายของการจัดการศึกษาแบบเรียนรวมไว้ว่า หมายถึง การจัดการศึกษาแบบเรียนรวมที่จัดให้ผู้เรียนเรียนด้วยกันทุกวิชา โดยผู้เรียนทุกคนทั้งที่มีความต้องการพิเศษและผู้เรียนปกติที่มีความแตกต่างกัน สามารถเรียนรู้ได้ทุกคนอย่างทั่วถึง ตามนิยามของการจัดการศึกษาแบบเรียนรวม หมายถึง การที่สถานศึกษาเปิดโอกาสให้เด็กทุกคนรวมทั้งเด็กที่มีความต้องการพิเศษเข้ามาเรียนรวมกันกับเพื่อน ๆ ในวัยเดียวกัน ในสภาพแวดล้อมที่เหมือนกัน ตามความเชื่อว่า ประชาคมโลกมีลักษณะแตกต่างกันทั้งเชื้อชาติ เพศ ศาสนา และความสามารถ สถานศึกษาจึงต้องสนองความต้องการจำเป็นที่หลากหลายของผู้เรียนให้เต็มตามศักยภาพของทุกคนโดยอาศัยความร่วมมือของสมาชิกของสถานศึกษาและชุมชน (Knight, 1999) นอกจากนี้ ดังคำกล่าวภาษาอังกฤษที่ว่า Inclusion เป็นการอยู่รวมกันที่ไม่แบ่งแยก และเป็นมากกว่า ความพิการในการรวมความหลากหลายทุกรูปแบบ และถือว่าผู้เรียนทุกคนเป็นส่วนหนึ่งของระบบโรงเรียนปกติตั้งแต่เริ่มเข้าโรงเรียน ภายใต้รูปแบบบูรณาการ นักเรียนได้รับการคาดหวังให้ปรับตัวให้เข้ากับความต้องการของโรงเรียน ภายใต้การรวมโรงเรียนจะปรับตัวให้เข้ากับความต้องการของนักเรียนทุกคน (Loreman, Deppeler, and Harvey, 2011) สอดคล้องกับ UNESCO (2020) ได้ให้คำจำกัดความของการจัดการศึกษาแบบเรียนรวมไว้ว่า การศึกษาแบบเรียนรวมเป็นการจัดการศึกษาตามหลักการพื้นฐานที่มีการปรับเปลี่ยนกระบวนการและวิธีการจัดการ รวมถึงการดำเนินการต่าง ๆ ของโรงเรียน เพื่อให้เด็กทุกคนเข้ามามีส่วนร่วมได้ด้วย โดยให้มีทางเลือกที่มีความยืดหยุ่นในชั้นเรียนที่เรียนร่วมกันในเวลาเรียนปกติ โดยให้การรับรองว่าผู้เรียนทุกคนเป็นผู้ที่มีคุณค่า และได้รับการเคารพและมีความเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาอย่างชัดเจน แต่การจะไปถึงจุดนั้น ยังมีอุปสรรคอยู่มาก ทั้งการเลือกปฏิบัติ การเหมารวม

และการทำให้แปลกแยกจนทำให้เกิดการกีดกันต่อผู้เรียน ซึ่งการจัดการศึกษาแบบเรียนรวมและความเท่าเทียมในทางการศึกษาคือ รากฐานสำคัญของวาระการศึกษาระบบการศึกษาการเปลี่ยนแปลง และมุ่งมั่นที่จะจัดการกับการกีดกันทุกรูปแบบ และการกีดกัน ความเหลื่อมล้ำ และความไม่เท่าเทียมกันในการเข้าถึงการมีส่วนร่วม และการเรียนรู้ โดยควรมีการระบุวิธีการปฏิบัติในการกำกับดูแลและงบประมาณ หลักสูตร หนังสือแบบเรียน และการประเมิน การศึกษาของครู ระบบโครงสร้างของโรงเรียน และความสัมพันธ์กับนักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน ซึ่งสามารถสร้างความครอบคลุม และให้ข้อเสนอแนะด้านนโยบาย ซึ่งทำให้ความหลากหลายของผู้เรียนเป็นจุดแข็งที่น่ายินดี และเป็นพลังสำหรับความสมานฉันท์ เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันในสังคม

นัยย่อมหยาความว่า การศึกษาแบบเรียนรวม (Inclusion หรือ Inclusive education: IE) เป็นการจัดการศึกษาสำหรับทุกคน โดยรับเข้ามาเรียนรวมกันตั้งแต่เริ่มเข้ารับการศึกษาและจัดให้มีบริการพิเศษตามความต้องการของแต่ละบุคคล โดยมีพื้นฐานของความเชื่อที่ว่าเด็กทุกคนเมื่อถึงอายุเข้าเรียน ก็ควรได้เรียนในโรงเรียนที่อยู่ในท้องถิ่นเดียวกัน ให้เด็กได้อาศัยอยู่กับครอบครัวและเป็นสมาชิกของชุมชนที่อาศัยอยู่ ซึ่งเด็กที่มีความต้องการพิเศษมีสิทธิและโอกาสได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานตามความต้องการพิเศษและตามศักยภาพของเด็กแต่ละคน โดยรัฐต้องจัดการศึกษาให้ตั้งแต่แรกเกิดหรือแรกที่พบความพิการ โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย รวมทั้งจัดสิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการและความช่วยเหลืออื่น ๆ ทางการศึกษาให้แก่เด็กที่มีความต้องการพิเศษ การศึกษาแบบเรียนรวมจึงเป็นการให้โอกาสแก่ผู้เรียนทุกคนมีสิทธิได้รับการศึกษาที่เหมาะสมกับวัยได้เรียนรวมกับเพื่อนในวัยเดียวกัน ในโรงเรียนใกล้บ้าน โดยได้รับบริการภายใต้สภาพแวดล้อมที่มีข้อจำกัดน้อยที่สุดและเหมาะสมกับความต้องการของผู้เรียนแต่ละคน หลักสำคัญของการจัดการเรียนรวมคือ ความเสมอภาค การแบ่งปัน การมีส่วนร่วม คุณค่าและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ เพราะเด็กทุกคนมีความแตกต่างกัน การจัดการศึกษาจึงต้องจัดให้สอดคล้องกับความสามารถ และศักยภาพของแต่ละบุคคล

หลักการของการศึกษาแบบเรียนรวม

การจัดการศึกษาแบบเรียนรวม เป็นการจัดการศึกษาสำหรับเด็กพิเศษที่มีข้อจำกัดน้อยที่สุด (The Least Restrictive Environment: LRE) หมายถึง เด็กที่มีความต้องการพิเศษควรได้รับการศึกษาร่วมกับเด็กปกติให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ในสภาวะปกติ (normalization) คือการใช้ประโยชน์จากวิถีทางต่าง ๆ ของเกณฑ์ปกติของวัฒนธรรมและสังคมมากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้เพื่อสร้างหรือคงไว้ ซึ่งพฤติกรรมและคุณลักษณะต่าง ๆ ของบุคคล หลักการของสภาวะปกติสนับสนุนสิทธิในการดำรงชีวิตที่ไม่ถูกจำกัด และไม่แบ่งแยกเด็กที่มีความต้องการพิเศษออกจาก

สังคม สนับสนุนความเสมอภาค ความยุติธรรมของสังคม (social justice) ซึ่งเป้าหมายสำคัญคือ เด็กที่มีความต้องการพิเศษสมควรที่จะได้รับการยอมรับจากสมาชิกของสังคมในระดับเดียวกันกับที่คนปกติได้รับ แต่ทั้งนี้วัฒนธรรมแต่ละวัฒนธรรมจะมีเกณฑ์ปกติของตนเองซึ่งแตกต่างกัน และเด็กที่มีความต้องการพิเศษจะต้องปรับตัวให้เข้ากับเกณฑ์ปกติของสังคมที่แตกต่างกัน โดยมีแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล (IEP) ที่ตอบสนองต่อความต้องการพิเศษของเด็กแต่ละคน การตระหนักว่าเด็กที่มีความต้องการพิเศษ มีความต้องการการศึกษาที่แตกต่างกันมาก ทั้งปริมาณทางเนื้อหา ทักษะวิชาการ และระยะเวลาในการศึกษาตลอดหลักสูตร เด็กที่มีความต้องการพิเศษต้องการศึกษาในสถานศึกษาที่จัดเรียนร่วมกับเด็กปกติตามความเหมาะสมให้มากที่สุด เมื่อเปรียบเทียบกับการจัดการศึกษาในรูปแบบต่าง ๆ (ศรียา นิยมธรรม, 2548) การศึกษาแบบเรียนรวมจะมีบรรยากาศที่เป็นจริงตามสภาพของสังคมในปัจจุบัน ซึ่งทุกคนในโรงเรียนจะมีความตระหนักเกี่ยวกับสิทธิความเสมอภาคในด้านการศึกษามีความแตกต่างกันตามศักยภาพในการเรียนรู้ มีความร่วมมือช่วยเหลือกันและกันเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของการเรียนรู้ ฝึกทักษะความสามารถในการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข มีความยืดหยุ่นและปฏิบัติตามสภาพจริงได้อย่างเหมาะสม และการศึกษาแบบเรียนรวมมีหลักการว่า เด็กสามารถเลือกโรงเรียนไม่ใช่โรงเรียนเลือกเด็ก เด็กทุกคนมีสิทธิที่จะเรียนร่วมกันโดยโรงเรียนและครูจะต้องปรับสภาพแวดล้อม หลักสูตร วัตถุประสงค์ เทคนิคการสอน สื่ออุปกรณ์ การประเมินผลเพื่อให้ครูและโรงเรียนสามารถจัดการเรียนการสอนเพื่อสนองความต้องการของเด็กทุกคนเป็นรายบุคคลได้

การจัดการศึกษาแบบเรียนรวมจึงเป็นเสมือนกระบวนการที่เน้นถึงและสนองต่อความหลากหลายของความต้องการของเด็กเยาวชนและผู้ใหญ่ทุกคน โดยผ่านการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ วัฒนธรรมและชุมชนต่าง ๆ และลดความแบ่งแยกในรูปแบบของการศึกษาเกี่ยวข้องกับเปลี่ยนแปลง การดัดแปลงในเนื้อหา แนวการสอน โครงสร้างตลอดจนยุทธวิธีต่าง ๆ ด้วยวิสัยทัศน์แบบธรรมดาที่จะให้ครอบคลุมถึงเด็กทุกคน ทุกกลุ่มอายุ และเป็นความเชื่ออย่างแรงกล้าว่าการเรียนรวมเป็นความรับผิดชอบของระบบปกติที่จะจัดการการศึกษาให้เด็กทุกคน การจัดการศึกษาแบบเรียนรวมเป็นการเปลี่ยนมุมมองว่าอะไรเป็นปัญหาเดิมว่าเป็นเด็ก แต่แท้จริงระบบการศึกษาคือตัวปัญหา การจัดการศึกษาแบบเรียนรวมที่มีคุณภาพ หมายถึงเครื่องมือที่ดีที่สุดที่จะเอาชนะความยากลำบากในการเรียนในอนาคตของเยาวชนและผู้ใหญ่นั้น ในสถานการณ์ปัจจุบันทุกภาคส่วนต้องทุ่มเทแรงกายแรงใจเพื่อให้มีการศึกษาที่เหมาะสมและให้การศึกษแก่เด็กที่มีความต้องการพิเศษ เด็กที่ด้อยโอกาส เด็กชาติพันธุ์ และการสร้างเครือข่ายจากบุคคลภายนอก

แนวคิดและปรัชญาของการจัดการศึกษาแบบเรียนรวม

การจัดการศึกษาแบบเรียนรวมจะต้องร่วมมือกันระหว่างองค์กรที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ เอกชน รวมทั้งผู้ปกครองและชุมชน โดยปลูกฝังด้านจิตสำนึกและเจตคติเกี่ยวกับการจัดการศึกษาให้แก่เด็กทุกคนโดยคำนึงถึงศักยภาพความแตกต่างระหว่างบุคคลหรือความบกพร่องเฉพาะบุคคล ซึ่งจะให้สิทธิเท่าเทียมกันทุกคน โดยไม่เลือกปฏิบัติต่อบุคคลใดเป็นพิเศษเฉพาะ

ปรัชญาของการศึกษาแบบเรียนรวม

แนวความคิดที่เกิดขึ้นในปัจจุบันอีกแนวความคิดที่เรียกว่า การศึกษาแบบเรียนรวม คือ การจัดการศึกษาให้แก่ผู้เรียนทุกคนได้เข้าเรียนรวมกัน ในชั้นเรียนปกติเช่นเดียวกับเด็กคนอื่น ๆ ในโรงเรียนปกติโดยไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง ทั้งเด็กปกติ เด็กที่มีความต้องการพิเศษและเด็กกลุ่มที่ด้อยโอกาสทางการศึกษา พร้อมทั้งโรงเรียนได้ปรับเปลี่ยนวิธีการและจัดหาบริการที่เกี่ยวข้องให้เหมาะสมกับความแตกต่างและความต้องการของเด็กแต่ละคน รูปแบบการศึกษาแบบเรียนรวมได้มีบทบาทต่อการเปลี่ยนแปลงการจัดการศึกษาของโรงเรียนปกติในด้านหลักสูตร ด้านวิธีการสอนและด้านเทคนิคการเรียนรู้ การจัดการศึกษาแบบเรียนรวมเกิดจากปรัชญาการศึกษาที่กล่าวไว้ว่า การศึกษาเพื่อปวงชน เพราะเด็กแต่ละคนจะมีความแตกต่างทั้งในด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์และสังคม ดังนั้นความต้องการของเด็ก ๆ ทุกคนย่อมมีความแตกต่างกันแม้ อยู่ในชั้นเรียนเดียวกัน โรงเรียนและครูจึงต้องปรับเปลี่ยนเพื่อให้เด็กทุกคนเรียนรวมกันและได้รับการพัฒนาเต็มศักยภาพของแต่ละบุคคล เด็กที่มีความต้องการพิเศษควรมีสิทธิได้รับการศึกษา เช่นเดียวกับเด็กปกติแล้ว ก็ควรจัดการศึกษาให้แก่เด็กที่มีความต้องการพิเศษด้วย การศึกษาที่จัดให้สำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษจะสามารถทำให้เด็กได้รับประโยชน์เต็มที่จากการศึกษา ปรัชญาและแนวคิดเบื้องต้นที่จะทำให้การศึกษาพิเศษบรรลุถึงจุดมุ่งหมาย ดังนี้

1. เด็กพิเศษทุกคนที่สามารถจะเรียนหนังสือหรือฝึกตนเองให้ทำประโยชน์ได้มากขึ้น
2. สมรรถภาพในการทำงานไม่ได้ขึ้นอยู่กับสภาพความพิการ
3. ความพิการของเด็กบางคนไม่จำเป็นต้องเป็นความพิการตลอดไป ในหลายกรณี การศึกษาพิเศษอาจจะเป็นเพียงบริการทางการศึกษาชั่วคราวเท่านั้น

4. บุคลากรจะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ และได้รับการฝึกงานตลอดทั้งมีประสบการณ์ในการทำงานของหน่วยงานของตนเอง
5. ผู้ให้การศึกษาควรสนใจเป็นพิเศษ ในเรื่องพัฒนาการของเด็กพิเศษ เพื่อให้เด็กมีภาพพจน์ที่ดีเกี่ยวกับตนเอง (positive self-image) และยอมรับตามสภาพความเป็นจริงของตน
6. การจัดการศึกษาพิเศษ ควรใช้วิธีสอนแบบส่งเสริมเอกลักษณ์ของบุคคล (individualized instruction) หมายความว่า สอนให้เหมาะสมกับความสามารถและความพิการของเด็กแต่ละคน
7. การศึกษาพิเศษควรจัดตั้งแต่อนุบาล โดยมีจุดประสงค์ในการป้องกัน ลดปัญหาความพิการ ทำให้เด็กมีสำนึกแห่งตน (self-realization)
8. การศึกษาพิเศษต้องรวมวิชาพลศึกษา นันทนาการ และสุนทรียศาสตร์ เพื่อเตรียมเด็กพิเศษให้สามารถใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างสมบูรณ์
9. อาชีวศึกษา และการอาชีพเป็นเรื่องสำคัญในการพิจารณาจัดการศึกษาแก่เด็กพิเศษ
10. ในการจัดเด็กพิเศษเข้าเรียนในโรงเรียนปกตินั้น จะถือเป็นแนวปฏิบัติเมื่อไม่มีปัญหาหรือไม่มีอุปสรรคอื่นใด โดยคำนึงถึงประโยชน์ที่เด็กจะได้รับเป็นสำคัญ

ปรัชญาการจัดการเรียนรวมเกี่ยวข้องกับทักษะการสอน การช่วยเหลือและการร่วมมือกันระหว่างทีมของครูซึ่งสอนเด็กทั่วไป ผู้บริหารโรงเรียนผู้ปกครองและครูการศึกษาพิเศษ ดังนั้นการเรียนการสอนจึงหมายถึง การที่เด็กทั้งหมดได้เรียนรวมกันในชั้นเรียนปกติทุก ๆ วัน ซึ่งเด็ก ๆ จะมีความแตกต่างกันและมีหลายกลุ่ม เช่น เด็กที่มีทักษะในการทำงาน เป็นต้น โดยมีข้อตกลงเบื้องต้นของการเรียนรวม คือ เด็กทุกคนต้องเริ่มต้นที่ชั้นเรียนปกติ ซึ่งเมื่อพบความต้องการส่วนบุคคลที่เป็นความจำเป็น ก็ต้องลดข้อจำกัดออกจากสิ่งแวดล้อมให้ได้มากที่สุด ดังนั้น ปรัชญาสำคัญของการศึกษาแบบเรียนรวม คือ การจัดการศึกษาให้แก่ผู้เรียนทุกคน ยอมรับความหลากหลายที่แตกต่าง และตอบสนองต่อความต้องการของแต่ละบุคคล การสอนที่เน้นความแตกต่างระหว่างบุคคล และการสะท้อนผลการสอน และการใช้ชุมชนเป็นฐาน โดยการทำงานร่วมกันระหว่าง ผู้เรียน ครูผู้สอน ครอบครัว ผู้เชี่ยวชาญ หน่วยงาน และชุมชน

ทฤษฎีของการศึกษาแบบเรียนรวม

การดำเนินการศึกษาแบบเรียนรวมมีหลักการคือ การทำสัญญาร่วมกันในการจัดการศึกษาแบบเรียนรวม ซึ่งองค์การสหประชาชาติ (UN) ได้ประกาศไว้เมื่อปี ค.ศ. 1995 ให้ทุกประเทศจัดการศึกษาแบบเรียนรวมดำเนินการตามหลักการแบ่งสัดส่วนตามธรรมชาติ ซึ่งในสังคมหรือชุมชนหนึ่ง ๆ จะมีเด็กที่มีความต้องการพิเศษปะปนอยู่มารวมกัน เด็กทั้งหมดควรอยู่ร่วมกันตามปกติ โดยไม่มีการนำเด็กพิเศษออกจากชุมชน เพื่อรับการศึกษาที่เป็นการนำบุคลากรทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเด็กมาทำงานร่วมกัน ได้แก่ พ่อแม่ ผู้ปกครอง ของเด็กปกติและเด็กพิเศษ ผู้บริหารโรงเรียน ครูประจำชั้น ครูการศึกษาพิเศษและบุคลากรอื่น ๆ ในชุมชน ซึ่งนักการศึกษาได้นำมาใช้กำหนดเป็นนโยบายการจัดการศึกษาใหม่ที่เรียกว่าการเรียนรวมหรือการศึกษาแบบเรียนรวม ซึ่งเป็นแนวคิดใหม่ระดับสากลในปัจจุบันนี้โดยโรงเรียนต่าง ๆ จะต้องคิดทบทวนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดความมั่นใจต่อความต้องการพิเศษ หรือความแตกต่างของแต่ละบุคคลว่าเด็กควรได้รับการศึกษาในโรงเรียนปกติที่ตอบสนองต่อความต้องการเป็นอย่างดีและมีคุณภาพได้ โดยไม่ต้องผลักดันให้เด็กที่มีความต้องการพิเศษทุกคนต้องไปเรียนในโรงเรียนเฉพาะทาง เว้นแต่เด็กจะมีความบกพร่องระดับรุนแรงที่จะต้องอาศัยศักยภาพและความเชี่ยวชาญของโรงเรียนเฉพาะทางที่สามารถจัดการศึกษา ให้แก่เด็กอย่างเหมาะสมได้

ดังนั้น การศึกษาแบบเรียนรวม ซึ่งเป็นขั้นเริ่มต้นที่จะนำไปสู่การศึกษาเพื่อปวงชนในขั้นสุดท้าย ซึ่งนักการศึกษาพบว่า วิธีการจัดการศึกษาแบบเรียนรวมนี้จะไม่มีการแยกเด็กออกไปจากสังคม สามารถจัดให้เด็กทุกคนได้มีโอกาสรับการศึกษาในโรงเรียนปกติตามความต้องการหรือความแตกต่างของแต่ละบุคคล โดยครูและบุคลากรทุกคนที่มีส่วนเกี่ยวข้องพร้อมทั้งผู้ปกครองจะต้องปรับแนวคิด ปรับหลักสูตร ปรับวิธีการสอน เพื่อจัดการศึกษาให้ตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนแต่ละคนให้ได้รับการพัฒนาถึงขีดสูงสุดของความสามารถ การจัดการเรียนรวมจึงส่งผลดีหลายประการ ได้แก่ การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนทุกคนเกิดปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับเพื่อนที่มีความแตกต่าง การเข้าถึงหลักสูตรทั่วไปได้ง่าย มีความก้าวหน้าทางวิชาการทั้งผู้เรียนปกติและผู้เรียนที่มีความต้องการพิเศษ การจัดการเรียนรวมที่ประสบความสำเร็จมีประโยชน์ต่อเด็กที่มีความต้องการพิเศษทั้งในระยะสั้นและระยะยาว ได้แก่ ในระยะสั้นเด็กที่มีความต้องการพิเศษได้เรียนรวมกับเพื่อนเด็กปกติ ซึ่งผลการวิจัยยืนยันว่า ผู้เรียนที่มีความต้องการพิเศษในโรงเรียนจัดการเรียนรวมได้เรียนเช่นเดียวกับ หรือดีกว่าผู้เรียนในโรงเรียนเฉพาะความพิการ แต่ผู้เรียนในโรงเรียนเรียนรวมมีโอกาสได้มีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับกลุ่มเพื่อนเด็กปกติ